

LIEDON ELÄKEIKÄISTEN HARRASTUKSET JA SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN
ELÄMÄN ERI VAIHEISSA

Turun yliopisto

Kulttuurihistoria

Pro gradu -tutkielma

Kristiina Isoaho

Helmikuu 1997

TURUN YLIOPISTO

Historian laitos

ISOAHO, KRISTIINA: Liedon eläkeikäisten harrastukset ja sosiaalinen osallistuminen elämän eri vaiheissa

Pro gradu -tutkielma, 109 s.

Kulttuurihistoria

Helmikuu 1997

Tutkimuksessa kartoitettiin yli 64-vuotiaiden lieto-
laisten harrastuksia ja sosiaalisen osallistumisen muo-
toja. Samalla tarkasteltiin heidän elämänvaiheitaan,
selvitettiin kunkin ikävaiheen harrastusten yhteyksiä
Suomen historian tapahtumiin ja kyseltiin heidän toi-
veitaan. Tutkimus perustui kahteen haastatteluaineis-
toon. Vuosina 1990-91 tehtiin Liedossa terveystutkimus
vuonna 1926 ja sitä aikaisemmin syntyneille. Tästä tut-
kimuksesta saatu tilastoaineisto 1196 lietolaisen har-
rastuksista oli toisena lähdeaineistona. Siitä analy-
soitiin harrastukset ja sosiaalisen osallistumisen muo-
dot sukupuolen, iän, peruskoulutuksen ja ammattiryhmän
mukaan. Toisen aineiston muodosti kahdentoista eläkei-
käisen teemahaastattelu kesällä 1996. He kertoivat har-
rastuksistaan omien elämänvaiheittensa aikana sekä ker-
toivat tulevaisuudentoiveistaan. Vapaa-aikaa eläkeikäi-
set viettivät eniten TV:n ja radion äärellä, sekä leh-
tiä lukien. Ystävien tapaaminen oli yleistä. Yleisimmät
sosiaalisen osallistumisen muodot olivat perhejuhlat,
kirkossa käynti ja kotimaanmatkailu. Haastatellut oli-
vat tyytyväisiä elämäänsä, mutta terveyden heikkenemi-
nen aiheutti ongelmia. Vapaa-ajan viettotavat oli omak-
suttu eri elämänvaiheissa ja ne kertoivat sen aikakau-
den elämänmuodosta. Eläkeikäisten harrastusten ja so-
siaalisen osallistumisen muotojen muuttuminen olisi yk-
si tulevaisuuden tutkimusaihe.

Avainsanat: harrastukset, sosiaalinen osallistuminen,
vanhukset, vapaa-aika.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
1.1. Aikaisemmat tutkimukset	3
1.2. Kysymyksenasettelu ja käsitteet	6
1.3. Tutkimusaineisto	6
1.3.1. Tutkimuspaikkakunta	9
1.3.2. Terveystutkimus vuosina 1990-91	12
1.3.3. Teemahaastattelu vuonna 1996	14
2. HARRASTUKSET ENNEN ELÄKEIKÄÄ	15
2.1. Lapsuuden ja nuoruuden vaiheet	15
2.2. Sota-aika ja harrastukset	26
2.3. Työikä ja harrastukset	34
3. HARRASTUKSET ELÄKEIÄSSÄ	38
3.1. Harrastukset vuosina 1990-91	38
3.2. Sosiaalinen osallistuminen vuosina 1990-91	49
3.3. Teemahaastatteluun osallistuneiden harrastukset vuonna 1996	56
4. ELÄKEIKÄISTEN TOIVEITA KESÄLLÄ 1996	58
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	61
LÄHDELUETTELO	65
LIITTEET	74
LIITETAULUKOT	89

1. JOHDANTO

1.1. Aikaisemmat tutkimukset

1960-luvulla Suomessa on tehty joitakin väestön harrastuksiin liittyviä tutkimuksia. Paavo PIEPPOSEN 'Harrastusten valinta' ja Martti QVISTIN 'Lukemisharrastus' julkaistiin vuonna 1960. PIEPPOSELLA tutkimuskohteena oli työikäinen väestö, QVISTILLÄ ikäryhmät 16-vuotiaista ylöspäin. Molemmat tutkimukset kuuluvat sosiologiseen tutkimusperinteeseen.¹

Muutamit 1980-luvulla julkaistut vanhenemista koskevat tutkimukset, joissa on käsitelty eläkeikäisten harrastuksia, nojautuvat sosiologisiin teorioihin. Niissä on tarkasteltu eläkeikäisten tyytyväisyyttä, integraatiota ja harrastusaktiivisuutta sosiologisten irtaantumis-, aktiivisuus- ja jatkuvuusteorioiden näkökulmasta.²

Eläkeikäisten terveystutkimuksissa Tampereella, Turussa sekä Jyväskylän ja Oulun seuduilla on samalla kartoitettu harrastuksia.³ Näissä päätavoitteena on ollut eläkeikäisten toimintakyvyn selvittäminen. Vanhenemista koskevan tiedon lisäksi on saatu palvelujen kehittämiseen tarvittavaa tietoa.⁴ Suomessa tämän

1. QVIST 1960; PIEPPONEN 1960.

2. TOIVIAINEN & MARTTI 1983; HURSKAINEN 1989; KRUIUS 1989.

3. HEIKKINEN et al 1981; RUIKKA et al 1984; POHJOLAINEN 1987; SUUTAMA et al 1988; HANHELA 1995; SAKARI-RANTALA et al 1995.

4. HEIKKINEN et al 1981, esipuhe.

tutkimusperinteen yksi avainhenkilö on ollut professori Eino HEIKKINEN. Hän on ollut mukana ns. 'Yhdentoista maan tutkimuksessa'.¹ Liedossa vuosina 1990-91 tehty terveystutkimus kuuluu osaksi toimintakykytutkimusten piiriin.²

1960-luvulla Yleisradio tutki sekä 60 vuotta täyttäneiden että koko väestön harrastuksia.³ 1970-luvulla Yleisradio teki tutkimuksen, jossa mitattiin mm. vapaa-ajan toimintoihin käytettyä aikaa.⁴

Tilastokeskus on jatkanut tätä perinnettä. Se on julkaissut 1990-luvulla ajankäyttötutkimuksen ja harrastustutkimuksen.⁵

Myös Tilastokeskuksen kokoamiin elinolotietoihin perustuvissa tutkimuksissa on kartoitettu harrastuksia.⁶

Kuntokallion vanhustyön koulutus- ja tutkimuskeskuksessa on tutkittu mm. eläkeikäisten harrastus- ja opiskelutoimintaa.⁷

Edellä mainittujen tutkimusten aineistoina ovat yleensä olleet kotona asuvat eläkeikäiset. Vain muutamassa on ollut mukana laitoksissa hoidettavia.⁸

Tutkimusten otoskoot vaihtelevat noin viidestäkymmenestä yli

1. HEIKKINEN et al 1983.

2. ISOAHO 1995.

3. STARCK 1969, NURMINEN 1969.

4. SORAMÄKI & SAURI 1977.

5. NIEMI & PÄÄKKÖNEN 1992; LIIKKANEN & PÄÄKKÖNEN 1993.

6. VANNEMAA 1993; TAKALA & RAHKONEN 1995.

7. PITKÄNEN & RUTH 1992.

8. HEIKKINEN et al 1981; RUIKKA et al 1984; SUUTAMA et al 1988.

kymmeneentuhanteen. Yleensä jonkun alueen tai yhden kaupungin käsittävässä tutkimuksissa otokset ovat olleet 200-500 henkilön suuruisia. Koko maan kattavissa tutkimuksissa otoskoot vaihtelevat 1000-10500:n välillä. SAKARI-RANTALAN tutkimuksen (1995) aineisto muodostui kaikista Jyväskylän, Keuruun ja Multian alueen 75-vuotiaista. Liedon terveystutkimuksen aineistona olivat kaikki vuonna 1926 tai aikaisemmin syntyneet.¹

Kahta lukuunottamatta edellämainitut tutkimukset ovat olleet poikittaistutkimuksia. ILMARI RUIKAN 'Turun vanhusten terveydentila 1983' oli seurantatutkimus vuonna 1963 tehdylle terveystutkimukselle. Tilastokeskuksen tekemässä tutkimuksessa 'Arjen kulttuuria' on tarkasteltu harrastusten muuttumista kymmenen vuoden ajanjaksona, vuosien 1981 ja 1991 välisenä aikana.²

Harrastusten muuttumisesta samoilla henkilöillä on saatu tietoa ja SUUTAMAN (1988) sekä SAKARI-RANTALAN (1995) tutkimuksissa.³

Eläkeikäisten toiveita on tiedusteltu palvelujen suunnittelua varten tehdyissä tutkimuksissa.⁴

1. SAKARI-RANTALA et al 1995; ISOAHO 1995.

2. RUIKKA et al 1984; LIIKKANEN & PÄÄKKÖNEN 1993.

3. SUUTAMA et al 1988, 93; SAKARI-RANTALA et al 1995, 50.

4. NEVATALO 1972, 70-71; KOSKINEN 1994, 89.

1.2. Kysymyksenasettelu ja käsitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitkä ovat Liedon eläkeikäisten harrastukset ja sosiaalisen osallistumisen muodot. Samalla haluttiin tietää, miten nämä ovat yhteydessä ikään, sukupuoliin, koulunkäynnin pituuteen ja ammattiryhmään. Toisena tavoitteena oli saada selville harrastusten yhteyksiä historian tapahtumiin. Kolmantena tutkimusongelmana oli eläkeikäisten toiveiden selvittäminen.

Eläkeikäisten harrastuksia käsittelevä tutkimus voidaan nähdä osana laajempaa vanhenemisen tutkimusta eli gerontologiaa. Biologista, psyykkistä ja sosiaalista vanhenemista tutkitaan eri tieteiden piirissä. Harrastukset kuuluvat sosiaalisen vanhenemisen tutkimusalueelle.

Harrastukset ovat riippuvaisia kulloisistakin toimintamahdollisuuksista.¹ Harrastukset ja sosiaalinen osallistuminen kuuluvat vapaa-aikaan. Vapaa-aika on aikaa, joka jää käytettäväksi arkielämän välttämättömien toimien jälkeen.²

Vuodelta 1962 olevan määritelmän mukaan harrastus on jatkuva mielenkiinto johonkin toimintaan tai kohteeseen, joka ilmenee pyrkimyksenä kyseisen toiminnan harjoittamiseen.³ Harrastuksen kohteena voivat olla monenlaiset toiminnot, jotka tuottavat tyydytystä, esim. television katselu, musiikki, urheilu, politiikka, teatteri tai askartelu.⁴

1. Facta 2001 5, 252-257.

2. TAKALA & RAHKONEN 1995, 253.

3. Otavan Iso Tietosanakirja 3 1962, 420.

4. Nykysuomen Tietosanakirja 3 1993, 412.

Harrastukset voivat olla yksintehtäviä, kotona tapahtuvia toimintoja, mutta sosiaalinen osallistuminen vaatii lähtemistä toisten ihmisten pariin.¹ Ystävien ja tuttavien tapaaminen on määritelty informaalisesti aktiviteetiksi kun taas esim. yhteisöjen ja järjestöjen toimintaan osallistuminen formaalisesti aktiviteetiksi.² Formaalin sosiaalinen osallistuminen on virallisten sääntöjen ja määräysten säätelemää. Informaalinen (epävirallinen) sosiaalinen osallistuminen ei ole samanlaisten sääntöjen tai normien alaista. Epäviralliset normit ja kirjoittamattomat lait säätelevät silti myös informaalista osallistumista kuten ystävyys- ja sukulaissuhteita.³

Toiset pitävät yllä formaalisia yhteyksiä, mutta toisille ovat tärkeämpiä informaaliset suhteet.⁴

Eläkeikäisillä tarkoitetaan tässä työssä 65 vuotta täyttäneitä. Se on myös virallinen vanhuuseläkkeen alkamisikä.

Suomessa oli 65 vuotta täyttäneitä 660 000 Tilastokeskuksen vuosikirjan 1991 mukaan. Se on 13 % koko väestöstä.⁵

Useissa Länsi-Euroopan maissa 65 vuotta täyttäneiden osuus on suurempi.⁶

1. POHJOLAINEN 1987, 142.

2. TOIVIAINEN & MARTTI 1983, 22-23.

3. POHJOLAINEN 1987, 103-104.

4. POHJOLAINEN 1987, 143; KRUIUS 1989, 86.

5. NIEMI & PÄÄKKÖNEN 1992, 49.

6. VALKONEN & NIKANDER 1990, 62.

Eläkeikäisten osuus Suomessa lisääntyy edelleen. Vuonna 2000 eläkeikäisten osuuden väestössä arvioidaan olevan noin 15 % ja vuonna 2010 noin 17 %.¹ Väestön vanheneminen on yhteydessä toisaalta syntyvyyden, toisaalta kuolleisuuden alenemiseen. Kuolleisuus on naisilla vähentynyt nopeammin kuin miehillä.² Ennusteen mukaan vanhusten naisenemmys supistuu kuitenkin tulevaisuudessa.³ Tilastokeskuksen vuosikirjan 1991 mukaan eläkeikäisistä oli naisia 2/3 ja miehiä 1/3.⁴

Vaikka yhä useammat elävät hyvin vanhoiksi, ihmisen maksimaalinen elinikä ei ole pidentynyt.⁵

Ikääntyneeseen väestöön kohdistuva tutkimus koetaan tarpeellisenä suunniteltaessa heille erilaisia palveluja. Harrastusmahdollisuuksia eläkeikäisille tarjoavat esim. seurakunta, eläkejärjestöt ja kunta.

1. VANNEMAA 1993, 12.

2. PITKÄNEN 1994, 60.

3. VALKONEN & NIKANDER 1990, 64.

4. NIEMI & PÄÄKKÖNEN 1992, 49.

5. JYLHÄ 1990, 191.

1.3. Tutkimusaineisto

1.3.1. Tutkimuspaikkakunta

Lieto sijaitsee Varsinais-Suomessa noin 12 kilometrin etäisyydellä Turusta Aurajoen varrella. Liedon väkiluku oli 28.3.1990 12 087 henkeä ja 1.1.1995 12 783 henkeä.¹ Lieto on hyötynyt asemastaan Turun läheisyydessä. Kunta on ollut muuttovoittoinen 1960-luvun lopulta alkaen. Sodan jälkeen koettiin siirtoväen muutto kuntaan. Silloin kunnan väkiluku nousi tuhannella hengellä. Siirtoväen osuus oli vuonna 1947 19 % henkikirjoitetusta väestöstä. Vuonna 1950 asukasluku oli 5851 henkeä. Vuosina 1975-84 eniten uusia asukkaita on tullut Turusta.² Vuosina 1990-91 eläkeikäisistä 214 (18 %) oli syntynyt Viipurin läänissä.³

Vuonna 1990 65 vuotta täyttäneitä tai sitä vanhempia Liedossa oli 10 % ja koko maassa 13 %. Eläkeikäisten ikärakenne oli Liedossa samanlainen kuin koko maassa.⁴ Kansakoulu oli peruskoulutuksena 83 % :lla Liedon eläkeikäisistä. Ylioppilastutkinnon oli suorittanut miehistä 3 % ja naisista 2 %.⁵ Koko maassa vuoden 1986 elinolotutkimuksen mukaan noin puolella 65 vuotta täyttäneistä oli peruskoulutuksena kansakoulu. Ylioppilastutkinnon oli suorittanut miehistä 8 % ja naisista 5 %.⁶

1. ISOAHO 1995, 49; Liedon kunnalliskertomus 1995, 4.

2. SUISTORANTA 1988, 345-347.

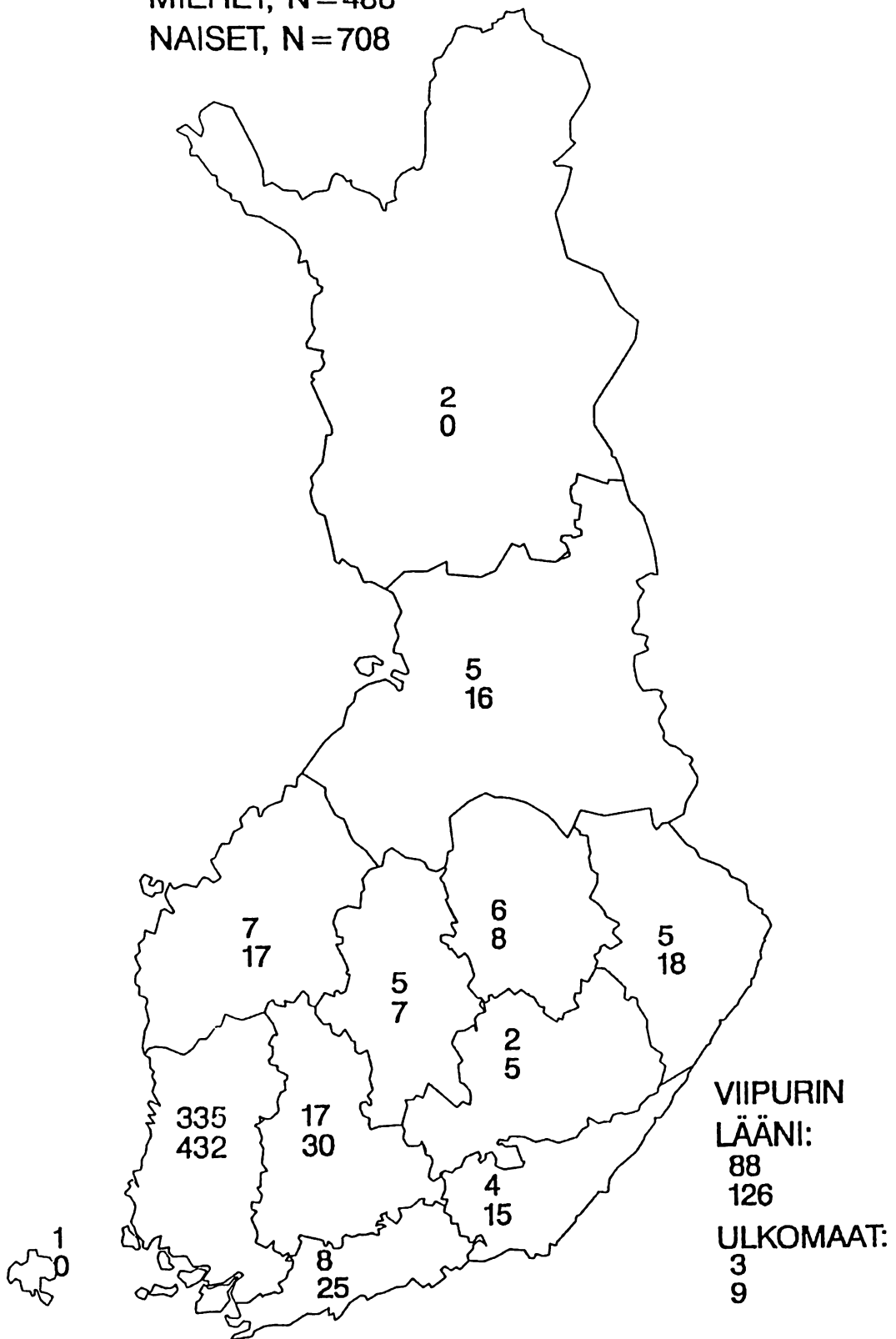
3. Kuvio 1.

4. ISOAHO 1995, 48.

5. Kuvio 2.

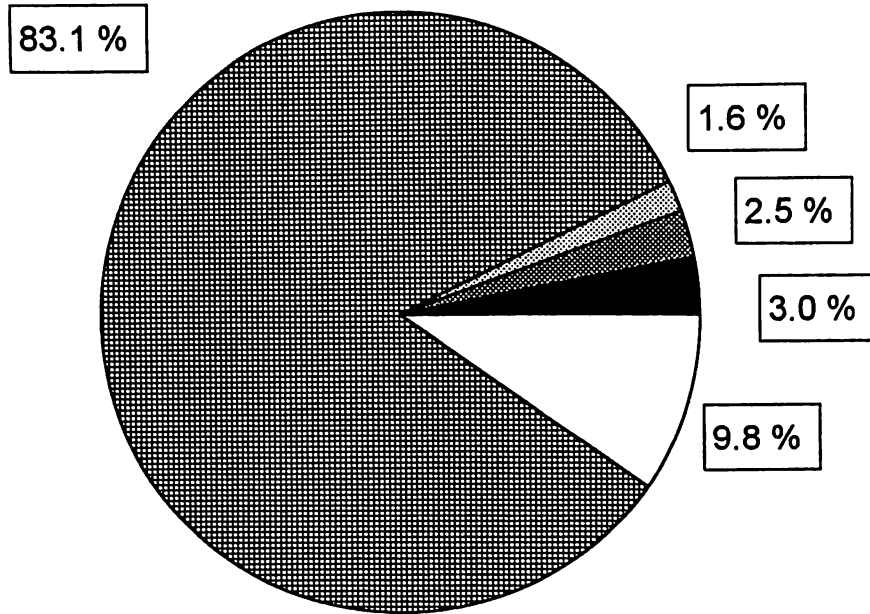
6. VANNEMAA 1993, 19.

MIEHET, N = 488
 NAISET, N = 708

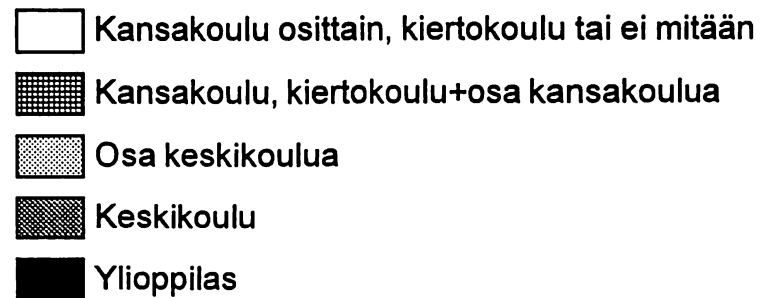
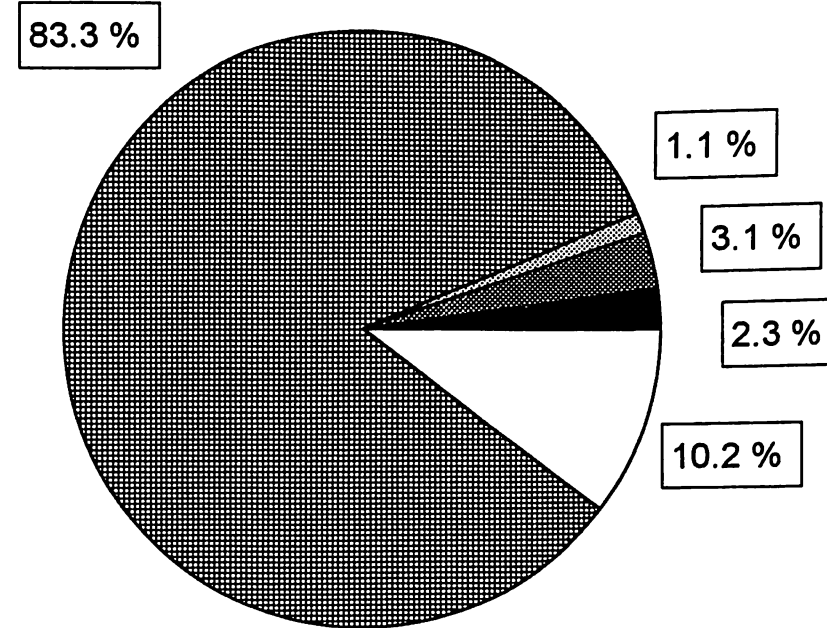

Kuvio 1. Liedon eläkeikäisten terveystutkimukseen vuosina 1990-91 osallistuneet syntymälääneittäin.

Miehet (N=488)

Naiset (N=708)

Kuvio 2. Liedon terveystutkimukseen osallistuneiden peruskoulutus sukupuolen mukaan

Liedon eläkeikäisistä miehistä yli puolet oli tehnyt ruumiillista työtä teollisuudessa ja rakennustöissä. Kolmasosa oli tehnyt maataloustyötä. Naisilla ammatit jakaantuivat tasaisesti maataloustyössä, ruumiillisessa työssä esim. teollisuudessa sekä toimisto- ja palvelutyössä toimineiden kesken. Pelkästään kodin piirissä oli työskennellyt naisista noin kymmenes osa.¹

Liedon eläkeikäisten yleisin asunomuoto oli omakotitalo tai maalaistalo. Rivitalossa tai kerrostalossa asui viidesosa miehistä ja neljäsosa naisista. Laitoksessa tai sairaalassa oli miehistä 4 % ja naisista 7 %, yhteensä 65 henkilöä.² Koko maassa laitoksissa asui 8 % 65 vuotta täyttäneistä.³

Noin 40 % eläkeikäisistä koki liikenneyhteyksiensä Liedon keskusta olevan hyvät. Lähes puolet katsoi liikenneyhteyksiensä keskusta olevan huonot.⁴

1.3.2. Terveystutkimus vuosina 1990-91

Tutkimusongelmien tarkastelu perustuu kahteen haastatteluaineistoon. Toinen niistä on tilastoaineisto, joka on kerätty terveystutkimuksen yhteydessä. Siihen osallistui 1196 henkilöä. Toinen aineisto on kahdentoista henkilön teemahaastattelu, jossa he kertoivat elämänvaiheistaan ja harrastuksistaan.

Terveystutkimus suoritettiin 1.10.1990 ja 31.12.1991 välisenä aikana. Tutkimukseen kutsuttiin vuonna 1926 tai aikaisemmin syntyneet henkilöt, jotka olivat kirjoilla Liedossa 23.3.1990.

-
1. ISOAHO 1995, 62; Liitetaulukko 1.
 2. Liitetaulukko 2.
 3. VANNEMAA 1993, 39.
 4. Liitetaulukko 3.

Heitä oli kaikkiaan 1360 henkilöä. He olivat syntyneet vuosien 1894 ja 1926 välisenä aikana.¹ Tutkittujen ikäjakauma oli seuraava:

Ikä	Miehet	Naiset
64-74 vuotta	322	417
75-84 "-	146	228
85+ "-	20	63

Koska tutkimus alkoi 1.10.1990, muutamat osallistuneet olivat vielä 64-vuotiaita. Terveystutkimukseen kutsutuista osallistui 93 % eli 1196 henkilöä, 488 miestä ja 708 naista. Haastattelun suorittivat kaksi tutkimusapulaista, joista toinen on terveydenhoitaja (Maija Silván) ja toinen sairaanhoitaja (Raisa Lipasti). Harrastuksia ja sosiaalista osallistumista koskevat kysymykset saatiin aikaisemmista vastaavista tutkimuksista.² Niitä koskeva haastattelulomake on liitteenä.³

Vastausten tilastollisen käsittelyn suoritti ATK-suunnittelija Jukka Saukkoriipi Oulun yliopiston kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitoksella syksyn 1995 ja kevään 1996 aikana. Aineistosta analysoitiin iän, sukupuolen, ammattiryhmän ja peruskoulutuksen yhteys harrastuksiin ja sosiaaliseen osallistumiseen. 64-74-vuotiaiden ikäryhmä analysoitiin muita tarkemmin, koska ryhmä on suurin ja harrastaminen ja sosiaalinen osallistuminen on nuorimmassa ryhmässä yleisintä.

1. Liitetaulukko 4.

2. ISOAHO 1995, 50, 51, 62, 57.

3. Liite 2.

1.3.3. Teemahaastattelu vuonna 1996

Kahdentoista henkilön teemahaastattelut suoritettiin Liedossa 17.5. ja 6.6.1996 välisenä aikana. Kolme haastattelua tehtiin Liedon vanhalla kunnantalolla SPR:n kerhotiloissa. Muut haastattelut tapahtuivat haastateltavien kotona. Haastattelusta sovittiin etukäteen puhelimitse. Samalla kerrottiin haastattelun aihe. Haastattelut suoritti tutkimuksen tekijä (Kristiina Isoaho).

Haastatteluun osallistui kuusi miestä ja kuusi naista. Heistä 64-74-vuotiaita oli seitsemän, 75-84-vuotiaita neljä ja 85-vuotiaita tai sitä vanhempia yksi henkilö. Suunnittelu-, opetus- ja hallintotyössä oli ollut kaksi, ruumiillista työtä teollisuudessa tai rakennustöissä oli tehnyt kolme, toimisto- ja palvelutyössä oli ollut kaksi, maataloustyötä oli tehnyt kaksi ja kodin piirissä oli työskennellyt kolme henkilöä, tosin osan elämästään hekin olivat olleet työelämässä.

Kolme haastateltavaa löytyi järjestöistä, kaksi kunnalliselämän tunnetuista henkilöistä, kolme henkilöä saatiin toisen haastateltavan suosituksesta ja neljä oli haastattelijan naapureita tai tuttavina. Haastattelut kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Ne nauhoitettiin ja puhtaaksikirjoitettiin.

Haastateltavaa pyydettiin vapaasti kertomaan 1) Mitä harrastuksia hänellä on nykyisin? 2) Mitä harrastuksia hänellä on ollut lapsena, nuorena ja työiässä? 3) Mitä toiveita hänellä on harrastusten tai muiden asioiden suhteen tällä hetkellä?

Haastattelujen tiivistelmät ovat liitteenä.¹

1. Liite 1.

2. HARRASTUKSET ENNEN ELÄKEIKÄÄ

2.1. Lapsuuden ja nuoruuden vaiheet

Teemahaastatteluun kesällä 1996 osallistuneet kaksitoista henkilöä olivat syntyneet Suomen itsenäistymisen vaiheilla. Vanhin haastateltava oli syntynyt vuonna 1908 ja nuorin 1932. Muiden syntymävuodet ajoittuivat 1910- ja 1920-luvuille. Yli puolella heistä lapsuuteen liittyi vanhempien ja sisarusten menetyksiä sairauden tai muun syyn vuoksi. Kasvattajana oli ollut ehkä vain isä, isoäiti, tai kokonaan vieras perhe.

Tartuntataudit olivat yleisiä vielä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Sodan ja kulkutautien vuoksi kuolleisuus esimerkiksi vuonna 1918 kohosi tavallista suuremmaksi. Seuraavana vuonna raivosi Espanjantaudiksi nimetty influenssaepidemia.¹ 1920-luvulla tuberkuloosiin kuoli vuosittain 7000 henkeä. Suomessa oli vuonna 1945 jo 33 tuberkuloosiparantolaa.² Vasta 1950-luvulla uusien lääkkeiden avulla tuberkuloosi pystyttiin parantamaan. Orvoksi jääneitä ja huono-osaisia lapsia yritettiin auttaa esim. Mannerheimin lastensuojeluliiton toiminnan kautta. Liitto perustettiin vuonna 1920.³

Oppivelvollisuuslaki oli säädetty vuonna 1921, mutta vasta 1930-luvun lopulla kaikki lapset saatiin lain piiriin.⁴

1. JUTIKKALA 1993, 17-18.

2. TURPEINEN 1993, 21-22.

3. TURPEINEN 1993, 22; VARTIOVAARA 1963, 1327.

4. SALOKANGAS 1987, 691.

88-vuotias agronomi kertoi sisarustensa kuolemasta lapsena:

"Meitä oli kaksi tytärtä jäljellä. Jos kaikki olisivat elossa, meitä olisi yhdeksän."¹

64-vuotias rouva muisteli vakavana lapsuuttaan:

"Olen kolmetoistavuotiaana lähtenyt kotoa. Siinä ei ole muuta paljon ollut kuin työntekoa."²

84-vuotias rouva kertoi:

"Yritin saada itseni pukuompeluoppiin, vaatturi oli isävainaan serkku, mutta kun mulla ei ollut kotia mun täyty mennä vaan palvelukseen. - Olin hoidokkina, kunta mua maksoi. Äidinpuoli oli vihainen, kun kunnasta tuli kaksi miestä sanomaan, että flikka on pantava huomisaamuna kouluun. Täytin silloin yksitoista."³

74-vuotias kirvesmies kertoi koulunkäynnistään:

"Yhdet kengät oli. Kun kastuivat, yöllä kuivuivat. Kantapäät tahtoivat olla alvariinsa rikki, kun hankasivat. Koulumatka oli kolme kilometriä. Kerran aamurouksissa menin tiedottomaksi, kun heikotti niin paljon."⁴

Nuorimmat haastateltavat olivat sota-aikana vielä lapsia.

68-vuotias rouva oli talvisodan alkaessa yhdentoista ikäinen.

Sota-aikaan liittyivät nämä muistot:

"Koti oli niin lähellä tulilinjaa, että oli viimeisiä

1. Helmi Nurmen haastattelu 30.5.1996.

2. Aira Johanssonin haastattelu 4.6.1996.

3. Helmi Tuomisen haastattelu 3.6.1996.

4. Toivo Peltolan haastattelu 29.5.1996.

taloja ennen sitä. Oli kovia pommituksia, liekit näkyivät kotitalolle asti jatkuvasti. Pelkään vieläkin kuutamaa. Kuutamolla desantit tulivat ja konekivääreillä ampuivat ja lähettivät valopistooleilla valokuovia. Vuonna 1940 jouduttiin Karjalasta lähtemään rauhanteon jälkeen ja oltiin evakossa Rautalammilla noin kaksi vuotta. Vuoden 1942 talvella päästiin taas kotiin. Sillä aikaa oli meidän isä jo kuollut."¹

69-vuotias terveydenhoitaja oli samoin yksitoistavuotias, kun talvisota syttyi.

"Sodan syttyminen on mielessä kuin eilinen päivä. Kansakoulussa olin ja oli lukutunti, kun tuli hälytys."

Hän muistaa monet pommitukset. Joulun aikaan hän valitti vanhemmilleen, miksi he eivät vie häntä pois sodasta, kun kaikki leikkitoiverit oli jo viety.²

Voimistelu- ja urheiluharrastus oli ollut tärkeällä sijalla haastateltavien nuoruudessa. Urheilu kuului oleellisena osana useiden järjestöjen toimintaan.

Nuorisoseurajärjestön toimintaan kuuluivat urheilun lisäksi esim. kansantanssit ja näytelmien esittäminen. Pikkulotat ja suojeluskunnan poikaosastot järjestivät urheilua ja muuta toimintaa lapsille ja nuorille. Maatalouskerhossa opetettiin puutarhakasvien viljelyä. Työväenyhdistyksen opintokerhossa luettiin kirjoja.

Järjestötoiminnan nousu oli alkanut Suomessa 1880-luvulla. Nuorisoseuratoiminta alkoi Pohjanmaalta. Ensimmäiset työoloihin

1. Maire Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

2. Vera Aaltosen haastattelu 17.5.1996.

muutoksia vaatineet työväenyhdistykset perustettiin Helsinkiin ja Vaasaan vuonna 1884. Muita varhaisvaiheen yhdistyksiä olivat vapaapalokunnat, raittiusyhdistykset ja naisasiayhdistykset.¹ Järjestötoiminnan viriäminen oli samalla osoitus sääty-yhteiskunnan murenemisestä ja siirtymisestä kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.² Liikunta oli aikaisemmin ollut etupäässä säätyläisten harrastus.³ Suomalaisten hyvä menestys olympiakisoissa 1900-luvun alkupuolella lisäsi myös kiinnostusta urheilua kohtaan.⁴

82-vuotias rouva kertoi nuoruusajan harrastuksistaan:

"Kouluaikana oli paljon urheilupuolta. 200 metrin juoksu oli lempilaji minulla. Iltasella koulun jälkeen pelattiin pesäpalloa."

Hän harrasti myös hiihtoa ja osallistui nuorisoseuran näytelmäkerhoon, jota pidettiin kesällä. Koiviston Humaljoen nuorisoseuran näytelmäkerho esitti mm. näytelmät Lalli ja Kaikenlaisia vieraita.⁵

69-vuotias terveydenhoitaja kertoi, että hän oli nuorena herkästi innostuva ja halusi tutustua uusiin asioihin. Käsitöiden tekeminen ja liikunta kiinnostivat häntä erityisen paljon.

"Nuorena olin hyvin liikunnallinen. Voimistelunopettajan ammatti oli silloin tavoitteena. Pesäpalloa pelasin korkealla tasolla ja olin mukana

1. VAITTINEN 1974, 90; OLKKONEN 1987, 539-541.

2. NYGÅRD & KALLIO 1987, 593.

3. HENTILÄ 1993, 223.

4. HENTILÄ 1993, 226.

5. Aili Rainingon haastattelu 4.6.1996.

naisvoimistelijoiden esiintymisjoukoissa."¹

79-vuotias varastonhoitaja oli nuorena mukana työväenyhdistyksen toiminnassa. Urheiluseura, johon hän kuului, oli nimeltään Røyhiön Ponsi.

"Työväenyhdistyksen opintokerhotoiminnassa olin kouluikäisenä. Osasin lukea ja luin niille, jotka eivät osanneet lukea. Kirjoista keskusteltiin. Kirjat saatiin Ikaalisista. Hiihtoa harrastin ja myöhemmin yleisurheilua."²

71-vuotias koulunjohtaja muisteli nuoruuden harrastuksiaan Turussa:

"Suunnistusta harrastin pikkupojasta saakka. Toinen oli keväinen lintuharrastus. Kiikarin kanssa jo viiden aikaan kevätaamuisin mentiin metsiin tutkimaan mitä muuttolintuja oli tullut. Telinevoimistelu oli kolmas hyvin pinnalla oleva harrastus. Kouluaikana joululomilla kävin kursseilla, jotka kestivät kaksi viikkoa."³

72-vuotias talousjohtaja oli syntynyt Kauhavalla ja kertoi lapsuudestaan siellä:

"Pikkupoikana leikittiin ja käytiin ongella ja urheiltiin. 13-vuotiaana liityin poikaosastoon ja 15-vanhana suojeluskuntaan. Käytiin näissä suojeluskuntaharjoituksissa ja leiripäivillä."⁴

-
1. Vera Aaltosen haastattelu 17.5.1996.
 2. Jorma Mäkysen haastattelu 17.5.1996.
 3. Reino Ilmolahden haastattelu 27.5.1996.
 4. Antti Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

Tässä mainittu suojeluskuntajärjestö oli vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö. Sodan aikana se kuului puolustusvoimien alaisuuteen. Suojeluskuntajoukot oli muodostettu alkujaan itsenäisyystaistelua varten ja sisäisen järjestyksen ylläpitämiseksi.¹ Vasemmisto suhtautui kielteisesti suojeluskuntiin ja vaati niiden lakkauttamista.² Sodan syttyessä vuonna 1939 vasemmistoon lukeutuvia henkilöitä alkoi myös liittyä suojeluskuntiin.³ Järjestön piirissä suosittuja urheilulajeja olivat hiihto, ammunta, yleisurheilu, suunnistus ja pesäpallo.⁴

Haastattelussa kävi ilmi, että muutamat harrastukset olivat kestäneet lähes koko elämänajan. Näitä olivat esimerkiksi soittoharrastus, virkkaus, ompelu, puutyöt, puutarhanhoito, leipominen, kiinnostus yhteiskunnallisiin ja uskonnollisiin kysymyksiin sekä lukemisharrastus. Ne olivat juurtuneet osaksi elämäntapaa jo lapsuudessa. Esikuvina olivat olleet kotiympäristön tutut aikuiset. Näistä harrastuksista ovat seuraavat esimerkit.

71-vuotiaan muurarin harrastuksena on ollut hanurin soitto. Hän käy edelleen usein soittamassa erilaisissa tilaisuuksissa. Hän muisteli lapsuuttaan:

"Soittaminen lähtee poikasesta liikkeelle. Eno ja setä soittivat."⁵

1. SALOKANGAS 1987, 606-607.

2. SELÉN 1987, 179.

3. MIKOLA 1964, 319.

4. HENTILÄ 1993, 228.

5. Henrik Johanssonin haastattelu 4.6.1996.

82-vuotias maanviljelijä kertoi puutyöharrastuksensa lähtökohdista:

"Meillä se on sukuvika. Isoisä teki kärrynpyöriä ja rekiä. Ne tehtiin isossa tuvassa, jossa oli höyläpenkki ja vehkeet. Lapset leikkivät lastuilla. Eno oli kengitysseppä." ¹

83-vuotias rouva on tehnyt paljon käsitöitä. Sängynpeitteitä hän on tehnyt toistakymmentä ja mattoja kutonut myös myyntiin.

"Virkkasin jo kouluiässä. Työn panin piiloon kiven alle, kun huudettiin työhön. Äiti oli myös kova virkkamaan. Hän virkkasi sängynpeitetä Rauman pormestari-
le. Virkkasin varkain sängynpeitelappusia siellä kasvattikotona äidilleni." ²

82-vuotiaan rouvan ompeluharrastus alkoi hänen saatuaan nuorena koulutusta käsityöalalle.

"Isä näki lehdestä kotiteollisuuskouluilmoituksen, vaikka olisi halunnut minut Sortavalan seminaariin. Hän antoi rahaa ja sanoi: 'Kun et lähde seminaariin, lähdet tämmöiseen ompelupuolelle, että osaat perheellesi maailmassa valmistaa vaatteita'." ³

68-vuotias rouva kertoi lapsuuskodin vaikutuksesta käsityöharrastukseensa:

"Kotona tehtiin pellavat ja liinat, kasvatettiin ja loukutettiin pellavat. Lampaita oli paljon. Kaikki villat karstattiin, kehrättiin ja kudottiin." ⁴

-
1. Lauri Tuomisen haastattelu 6.6.1996.
 2. Helmi Tuomisen haastattelu 3.6.1996.
 3. Aili Rainingon haastattelu 4.6.1996.
 4. Maire Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

Mainituista harrastuksista suurin osa oli yhteydessä arkisen elämän tarpeisiin. Maaseudun elämäntapa oli tuttua haastateltaville. Vain kaksi kahdestatoista oli kasvanut kaupunkimaisessa ympäristössä. Vuonna 1916 suomalaisista asuikin kaupungeissa ja taajamissa vain 21 %. Maanviljelys oli tärkein elinkeino. Tilojen määrä lisääntyi 1920-luvulla, kun vuokramaista lainsäädännön avulla muodostettiin 100 000 itsenäistä pientilaa.¹ 1930-luvun alun talouslamasta eivät haastateltavat kertoneet. Silloin maa- ja metsätaloustuotteiden hinnat laskivat ja monet perheet joutuivat vaikeuksiin maaseudulla. Teollisuudessa työkentelevien määrä lisääntyikin huomattavasti jo sotien välisenä aikana.²

Edellä mainittujen käytännöllisten harrastusten lisäksi kiinnostus hengellisiin ja aatteellisiin kysymyksiin on herännyt jo kotiympäristössä.

71-vuotias opettaja, joka on kiinnostunut hengellisistä kysymyksistä, muisteli lapsuuden ilmapiiriä kotona:

"Isä ja äiti, molemmat olivat uskossa. Joka pyhä käytiin kirkossa ja sitten piti vielä mennä pyhäkouluun. Äiti oli rukouksen ihminen ja isä hoiti satamalähetystä vapaapäivinä."³

1. SALOKANGAS 1987, 684-685.

2. SALOKANGAS 1987, 686-688.

3. Reino Ilmolahden haastattelu 27.5.1996.

79-vuotias varastonhoitaja, joka on toiminut kunnallispolitiikassa, oli nuoruudessaan kokenut, miten aatteelliset kysymykset vaikuttavat työnsaantiin:

"Eno oli työväenliikkeen jäsen ja itse oli ollut opintokerhossa. Tämä vaikutti varmaan, etten päässyt SOK:n osuusliikkeeseen töihin, OTK:laiseen pääsin."¹

88-vuotias agronomi kertoi paljon isästään. Isä vei hänet maanantaiaamuisin hevosella Liedosta Turkuun kouluun ja haki lauantaina. Isä oli perustanut Työväenyhdistys Kaiun.

"Kysyin kerran kun minua vietiin rattailla, miksi hän lopetti yhdistyksen? Sanoi, että tuli siihen johtopäätökseen, että maaseudun työväki ei ole vielä sillä asteella, että kykenisi yhdistystoiminnan ja yhteispelin avulla hoitamaan asioitaan. Enkä kannata asejuttuja, kun Raamatussakin sanotaan 'joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu'. Hän sanoi, että on kaksi asiaa, jotka ovat hyvin arvokkaita: Ne ovat kunniallisuus ja rehellisyys. - Olen hänelle hyvin kiitollinen, kun hän minulle koululaisflikalle viitsi ruveta tällaisia asioita juttelemaan."²

Suomen kielen aseman vahvistaminen ja kansansivistysaate olivat keskeisiä aatteita 1800-luvun loppupuolella. Niiden rinnalle alkoi nousta sosialismin aate. Suomen työväenpuolue perustettiin 1899 ja vuonna 1903 se otti nimekseen Suomen Sosialidemokraattinen puolue.³

1. Jorma Mäkysen haastattelu 17.5.1996.

2. Helmi Nurmen haastattelu 30.5.1996.

3. VAITTINEN 1974, 116; NYGÅRD & KALLIO 1987, 539-543, 558.

Suurlakon jälkeisessä eduskuntaudistuksessa äänioikeus laajeni koskemaan kaikkia kansalaisia. Jo ensimmäisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1907 työväenliikkeen kannattajat saivat eniten ääniä. Muut tähän eduskuntavaaliin osallistuneet puolueet olivat suomalainen puolue, perustuslaillinen-suomenmielinen puolue eli nuorsuomalainen puolue, maalaisliitto, kristillinen työväenliitto ja ruotsalainen kansanpuolue.¹

Maalaisliitto oli myös uusi vuonna 1906 perustettu puolue. Sen kannattajat olivat aluksi Viipurin, Vaasan ja Oulun läänien maanviljelijäväestöä.²

Itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen työväenliike jakaantui kahtia, parlamentaarisuutta kannattaviin sosiaalidemokraatteihin ja sosialistisen yhteiskunnan puolesta toimiviin kommunisteihin.³ Työväenliike toimi puolueiden lisäksi muiden järjestöjen kautta. Työväestön omiksi harrastusjärjestöiksi perustettiin vuonna 1919 Työväen Urheiluliitto ja Työväen Sivistysliitto, vuonna 1920 Työväen Näyttämöiden Liitto ja Suomen Työväen Musiikkiliitto.⁴

Kaksi haastatteluun osallistuneista kertoi kuuluneensa työväen urheiluseuraan. Toinen seuroista oli vuonna 1950 perustettu Liedon Luja.⁵ Vasemmisto-oikeisto jakauma näkyy vielä eläkeikäisten toiminnassa. Puolueilla on omat eläkeläisjärjestönsä.

1. NYGÅRD & KALLIO 1987, 570.

2. NYGÅRD & KALLIO 1987, 567.

3. SALOKANGAS 1987, 624; VAITTINEN 1974, 119.

4. VAITTINEN 1974, 119.

5. SUISTORANTA 1988, 410.

Liedossa toimivat keskustapuolueen eli entisen maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien eläkejärjestöt.

Kommunismin vastainen toiminta voimistui Suomessa vuonna 1930. Kommunistisia järjestöjä ja lehtiä lakkautettiin. Lapuanliike järjesti kommunismin vastaisia mielenosoituksia ja laitonta toimintaa. Mäntsälän kapinan jälkeen vuonna 1932 lapuanliikkeen toiminta kiellettiin. Sen toimintaperiaatteet siirtyivät osittain Isänmaallinen kansanliike nimiselle puolueelle.¹

Yhteistyö poliittisella tasolla oikeiston ja vasemmiston välillä alkoi vuonna 1937 nimitetyssä hallituksessa. Sen muodostivat sosiaalidemokraatit ja maalaisliitto.² Sotapönnistelut vuosina 1939-1944 yhtenäistivät sisällisodan jälkeen kahtia jakautunutta kansaa edelleen.

1. SALOKANGAS 1987, 642-650.

2. SALOKANGAS 1987, 665, 702-703.

2.2. Sota-aika ja harrastukset

Sota katkaisi rauhallisen kehityksen Suomessa. Marraskuun viimeisenä päivänä 1939 alkanut sota-aika voidaan jakaa kolmeen kauteen: talvisotaan, jatkosotaan ja Lapin sotaan.

Taistelut taukosivat 5.9.1944 jatkosodan osalta.¹ Rauhan ennakkoehtoihin kuului, että Saksa vetää joukkonsa Suomesta syyskuun 1944 puoliväliin mennessä.² Lapin sota päättyi viimeisten saksalaisten poistuttua Käsivarren alueelta 27.4.1945.³

Talvisodan syttyessä 30.11.1939 teemahaastatteluluun osallistuneet olivat 7-31-vuotiaita. Kaikki kuusi miestä joutuivat sittemmin olemaan sodassa kahdesta viiteen vuotta. Karjalassa asuneet kolme haastateltavaa joutuivat lähtemään evakkoon jo talvisodan aikana tai rauhanteon 13.3.1940 jälkeen. He palasivat kotiseudulleen vielä jatkosodan aikana. Kaksi naista oli ollut lottana. Kokemäellä asunut rouva oli hankkinut perheelleen rintamamiestilan. Lietolainen agronomi oli määrätty Maatalousseuraan työhön sodan aikana.

Harrastuksista ja sosiaalisista osallistumismuodoista mainittiin haastattelussa vain muutaman kerran.

72-vuotias talousjohtaja sanoi, ettei esim. käsitöiden tekeminen kuulu siihen nuoruusvaiheeseen, jota he elivät. Lisäksi hän viestimiehenä joutui sotaolosuhteissa koko ajan vaihtamaan

1. LAINE 1987, 706; TARKKA 1987, 168.

2. LAINE 1987, 734-735.

3. AHTO 1984, 482.

paikkaa. Matkustaminen pois kotiseudulta oli uusi kokemus sen ajan ihmisille.¹

71-vuotiaan koulunjohtajan sotakokemus oli tällainen:

"Kun ihminen herkimmillään joutuu sinne, yht'äkkiä pitää kovettaa itsensä ja nähdä sitä kauheutta mitä näki. Joskus kävi niinkin, ettei porukasta paljon jäänyt. Kun luoti repi lakin, sanoin kavereille, että taas oli suojelusenkeli mukana."²

72-vuotias kirvesmies kertoi, minkälaista oli kotirintamalla:

"Lomalla käydessä oli vähän totista. Tanssit oli kielletty, salaa pidettiin jossain hiukan. Pari kolme jätettä oli lomalla ja tytöt kokoontuivat."³

79-vuotias varastonhoitaja kertoi harrastuksista Itä-Karjalan sotilashallinnon alueella vuonna 1943:

"Kalasteltiin ja hiihdeltiin jonkunverran, muuta urheilutoimintaa ei ollut."

He osallistuivat myös karjanhoitoon ja maanviljelykseen asuessaan Suvannon, Piston ja Soljanan karjalaiskylissä. Tätä ennen hän oli ollut vuoden sotasairaalassa Suomessa ja Ruotsissa. Naistenklinikalla pelattiin koronaa. Ruotsin puolella miehet saivat heti saapuessaan korttipakan käteen. Siellä koottiin myös palapelejä ajankuluksi.⁴

1. Antti Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

2. Reino Ilmolahden haastattelu 27.5.1996.

3. Toivo Peltolan haastattelu 29.5.1996.

4. Jorma Mäkysen haastattelu 17.5.1996.

Jatkosota alkoi 25.6.1941. Hyökkäysvaiheen jälkeistä aikaa kutsutaan asemasodaksi. Rintamalinja vakiintui vuoden 1941 lopulla etelässä vuoden 1939 rajalta Laatokan, Syvärin ja Äänisjärven kautta Karhumäkeen. Taisteluja käytiin paikoin vielä keväällä 1942. Sodan loppuvaihe alkoi 9.6.1944 Neuvostoliiton suurhyökkäyksellä Kannakselle.¹

Pitkä toimettomuuden kausi turhautti sotilaita. Vastapainoksi alettiin harrastaa mm. puhdetöiden tekemistä. Sotilaat rakensivat suuriakin kohteita kuten sotilaskoteja ja asevelitaloja. Muita harrastuksia olivat kortinpeluu, urheilu, opiskelu, kuorolaulu, soittokunnat ja näytelmäkerhot. Kiertävien viihdetaitelijoiden esityksiä käytiin seuraamassa.²

82-vuotias maanviljelijä oli haastateltavien joukossa poikkeus, sillä hän kertoi tehneensä runsaasti puhdetöitä asemasodan aikana. Hän oli jo talvisodassa viestimiehenä JR 14:ssä. Jatkosodassa hän palveli JR 35:ssä.

"Käsityön parissa meni ylimääräinen aika siellä. Kun taas piti vaihtaa paikkaa, täytyi saada vehkeitä fölliin. Johonkin kuormastoon sain niitä mukaan. Sitten pieni koija pystyyn, että sai jonkunnäköisen höyläpenkin ja sai jotain taas ruveta tekemään. Otin ruuviosat höyläpenkistä vain talteen ja panin ne lankun päähän uudessa paikassa. Korttia en koskaan pelannut. Toiset pelasivat."³

Kauhoja ja pärekoppia hän teki männystä. Hän kertoo, että Karhumäen asemalta lähetettiin saaveja ja muita puhdetöitä kotiin.

1. LAINE 1987, 718, 722-724.

2. STEFFA 1984, 307.

3. Lauri Tuomisen haastattelu 6.6.1996.

"Kun olin kehittynyt tekemään, hjelppasin, että saatiin saavi kokoon. Suuri lihatiinu voitiin tehdä määnyn tyvestä, mutta yleensä kuusesta. Kun yhdestä puusta tehtiin astioita, tehtiin koivustakin ja haavasta."¹

Koivistolta ja Suistamolta kotoisin olevat naispuoliset haastateltavat jäivät rintamalle lottatyöhön. He halusivat olla lähellä kotiaan niin kauan kuin mahdollista.

82-vuotias rouva oli talvisodassa lottana Koivistolla.

"Niin oli turvallista, kun isäkin oli kotona. Vaikka siellä oli 28 miestä majoitettuna. Meillä oli iso tupa seitsemän kertaa kahdeksan metriä kanttiinsa. Lattialla makasivat työvelvolliset. Kun kapteeni sanoi, ettei voi vastata enää lottien hengestä. Kuka haluaa saa lähteä pois. Sanoin, niin kauan kuin koti on, en lähde pois. Olin sitten kotona niissä muonitushommissa."²

68-vuotias rouva oli lottana Suistamolla vuonna 1944.

"Loppuaika oli vaikeaa ruoan ja kaiken suhteen. Koti oli sotilaita täynnä ja meillä oli yhteismajoitus muualla. Juhannuksen jälkeen tuli määräys lähteä. Sotarintama oli jo samassa pitäjässä Kollaalla ja Loimolassa."³

1. Lauri Tuomisen haastattelu 6.6.1996.

2. Aili Rainingon haastattelu 4.6.1996.

3. Maire Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

Lotta Svärd -järjestö samoin kuin suojeluskunnat toimivat sodan aikana puolustusvoimien alaisuudessa. Alkujaan lottajärjestö syntyi, kun suojeluskuntien muonitus-, kuljetus- ja vartiointitehtävissä toimineet naiset muodostivat oman organisaation 9.9.1920. Lotta Svärdin yhteydessä toimi vuodesta 1931 tyttöjärjestö Pikkulotat. Se oli tarkoitettu alle 17-vuotiaille. Lottia koulutettiin lääkintä-, muonitus-, keräys- ja kanslia-tehtäviin. Lottajärjestön kerhoissa sotien välisenä aikana harrastettiin myös voimistelua, laulua, lausuntaa ja esitettiin näytelmiä.¹ Sodan aikana lottien työpanos oli suuri sekä kotirintamalla että sotatoimialueella.

Kotirintamalla naiset joutuivat vastaamaan monista työaloista, kun esimerkiksi jatkosodan aikana 65 % alle 50-vuotiaista miehistä oli puolustusvoimien palveluksessa.² Suomessa naisten työssäkäynti on vielä myöhemminkin 1980-luvulle asti ollut yleisempää kuin muissa pohjoismaissa.³

Haastatteluun osallistuneista lietolainen agronomi määrättiin sodan aikana Maatalousseuraan työvoimatoimistopalvelukseen. Hän hoiti valitusasioita. Tehdastyöläisiä sekä kaupan ja liikenteen palveluksessa olevia kaupunkilaisia otettiin näet korjuuaikana maatalouteen töihin ja kesällä koululaisia harvennustyöhön helpottamaan maatalouden työvoimapulaa. Tänä aikana hän tuli mukaan myös Maatalousnaisten toimintaan ja perusti

1. KATAJA 1987, 220-221.

2. MANNINEN 1987, 390.

3. VANNEMAA 1993, 22.

Maatalousnaisten osaston Liettoon.¹

83-vuotias rouva sai hankittua perheelleen rintamamiestilan ja karjan. Hän kävi ensin taloustöissä kodin ulkopuolella. Sodan jälkeen oman tilan hoito jatkui noin kymmenen vuotta.

"Minulla oli neljä lasta ja elämäni oli niin täynnä työtä. - Semmoista juoksemista se oli. Sanoin, että pitäisi ostaa lehmä, on yhtä helppoa kuin jonottaa aamulla maitoa meijerillä. Kysyin mieheltä rintamalta, suostuuko hän maata viljelemään. Mies suostui ja tein kaupat. Rakennettiin rakennukset vasta seuraavana vuonna. Joka aamu nousin neljältä ylös. Kolme lehmää ja hieho, 300 kanaa ja kuusi porsasta oli aina kasvamassa. Vesi oli kantamisessa."²

Elintarvikesäännöstely ja tavarapula vaikeuttivat elämää kotirintamalla. Kaupunkilaisetkin kasvattivat sikoja ja kanoja, sekä viljelivät perunaa.³ Talkootoiminta oli yleistä sodan aikana. Eräs haastateltavista muisteli juuri sitä, että ihmiset auttoivat toisiaan ja olivat tyytyväisiä huonoissakin oloissa, toisin kuin nykyaikana.

Eräs sodan aikana auttamiseen ja yksimielisyyteen kannustava järjestö oli Aseveliliike. Sen perustivat talvisodassa mukana olleet miehet. Liike toimi yli puoluerajojen. Toiminnan pääkohde oli sodassa kärsineiden auttaminen.⁴

1. Helmi Nurmen haastattelu 30.5.1996.

2. Helmi Tuomisen haastattelu 3.6.1996.

3. LAINE 1987, 728.

4. KULHA 1987, 372-373.

Ankeiden olojen vastapainoksi harrastukset painottuivat sota-aikana joukkoviihteen alueelle. Näitä olivat elokuvissa käyminen, radion kuuntelu ja viihdekirjallisuuden lukeminen. Elokuvissa käynti lisääntyi sodanaikana. Vuonna 1945 saavutettiin kaikkien aikojen korkeimmat elokuvissa käyntimäärät.¹

Radion kuuntelu yleistyi Suomessa 1930-luvulta alkaen. Sodan aikana radioita hankittiin koteihin runsaasti, jotta voitiin seurata uutisia sotatapahtumista. Lehdistön rooli väheni, kun sensuuri rajoitti kirjoittamista. Yleisradion toiminta oli silti myös Valtion tiedotuskeskuksen tarkkailussa. Mielialojen pitämiseksi korkealla ei viihdepuolta unohdettu radio-ohjelmis-
sa.² Kirjojen myynti lisääntyi myös sodan aikana. Varsinkin ajanvietekirjojen suosio kasvoi.³

Kotirintaman suuria kysymyksiä oli siirtoväen asuttaminen. Talvisodan kuluessa 430 000 luovutettujen alueiden asukasta joutui lähtemään kotiseudultaan.⁴ Haastatteluun osallistuneista kolme kuului tähän ryhmään. Liettoonkin muutti sodan jälkeen noin tuhat siirtolaista Karjalan alueelta.⁵

Jatkosodan kuluessa karjalaisia palasi takaisin kotiseudulleen. He olivat suurelta osin maatalousväestöä. Elintarviketilanteen

1. ALESTALO 1982, 637.

2. WIIO 1993, 76-77.

3. ALESTALO 1982, 629.

4. HIETANEN 1984, 154.

5. SUISTORANTA 1988, 345.

kannalta pidettiin tärkeänä saada menetetty peltoala uudelleen käyttöön. Muuttoa vaikeutti asuntojen puute, sillä esim. Kannaksen rakennuksista oli tuhoutunut talvisodassa 80 %. Jälleenrakentaminen oli aloitettava heti palatessa.¹ Vuoden 1941 loppuun mennessä Karjalaan oli palannut noin 75 000 asukasta ja toukokuuhun 1944 mennessä 280 000, mikä oli 70 % vuoden 1939 asukasmäärästä.²

Toinen evakuointi alkoi heti Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alettua 9.6.1944. Välikansopimus allekirjoitettiin 19.9.1944. Sen jälkeen korjattiin vielä viljasatoa osassa Karjalaa.³ Tästä kertoi myös eräs haastateltavista, jonka koti oli Suistamalla.

Maanhankintalaki helpotti maataloussiirtoväen asuttamista. Myös rintamamiehet, sotainvalidit ja sotaesket saivat maata. Uusia tiloja muodostettiin kaikkiaan yli 94 000.⁴

1. HIETANEN 1984, 308.

2. HIETANEN 1984, 243.

3. HIETANEN 1984, 392.

4. HAATAJA 1987, 750-751.

2.3. Työikä ja harrastukset

Sodan jälkeen suomalaisten oli sopeuduttava muuttuneisiin oloihin yhteiskunnassa. Sodassa oli kuollut 88 800 sotilasta ja 2700 siviiliä. Haavoittuneita oli kaksi kertaa tämä määrä.¹ Suomi luettiin maailmansodan häviäjien joukkoon. Liittoutuneiden valvontakomissio saapui maahan seuraamaan rauhannehtojen toteuttamista 22.9.1944 alkaen. Käytännössä tämä tarkoitti Neuvostoliiton valvontakomissiota.² Rauhannehtoihin kuului armeijan kotiuttaminen, mikä tapahtui 1.11.1944 ja 5.12.1944 välisenä aikana.³

Useita järjestöjä lakkautettiin. Suojeluskunnat lakkautettiin 7.11.1944, Lotta Svärd 23.11.1944, Aseveljien liitto 25.1.1945, Isämaallisen kansanliikkeen yhdistykset 23.9.1944. Myös Akateeminen Karjalaseura lakkautettiin.⁴ Sotasyyllisyystuomiot lange-
tettiin 21.2.1946.⁵

Poliittisessa elämässä kommunistinen puolue aloitti julkisen toimintansa. Sen liittopuolue SKDL perustettiin 29.10.1944.⁶

Haastateltavista osa jatkoi sodan jälkeen koulunkäyntiään, osa siirtyi työelämään.

1. TARKKA & MANNINEN 1987, 414.

2. HAATAJA 1987, 742.

3. TARKKA 1987, 170; HAATAJA 1987, 740.

4. HAATAJA 1987, 743-744.

5. HAATAJA 1987, 774.

6. HAATAJA 1987, 745, 747.

Olot Suomessa alkoivat vähitellen rauhoittua. Myös suhteet Neuvostoliittoon saatiin vakiintumaan. Ystävyys, yhteistyö ja avunantosopimus solmittiin 6.4.1948.¹

Vuosi 1952 oli mieleenpainuva vuosi useistakin syistä. Viimeinen sotakorvauserä saatiin suoritettua 18.9.1952. Olympiakisat pidettiin Helsingissä samana vuonna ja maa sai niiden yhteydessä osakseen myönteistä julkisuutta. Armi Kuuselan valinta Miss Universumiksi vahvisti suomalaisten uskoa tulevaisuuteen.²

Jännitys ulkopolitiikassa säilyi kuitenkin vielä kuusikymmentäluvun alkuun saakka.

Vain kaksi haastateltavaa kahdestatoista asui syntymäpitäjässään. Useimmat olivat muuttaneet kotiseudultaan ja asettuneet Lietoon 1950-, 1960- ja 1970-lukujen kuluessa.

Suomessa muutto kaupunkeihin ja maastamuutto Ruotsiin oli voimakasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Kun vuonna 1950 kaupungeissa asui kolmasosa väestöstä, vuonna 1970 jo puolet suomalaisista oli kaupunkilaisia. Ansiomahdollisuudet maataloudessa eivät pystyneet kilpailemaan teollisuuden ja palvelualojen tarjoamien työpaikkojen kanssa. Sodan jälkeen ja osin jo itsenäistymisen jälkeen muodostetut pienet tilat eivät tarjonneet riittävää elintasoa maaseudulla.³ Peltojen paketointi 1960-luvun lopussa maatalouden ylituotantoa estävänä toimenpiteenä lisäsi muutttoa kaupunkeihin.⁴

1. HAATAJA 1987, 790.

2. HAATAJA 1987, 825; TARKKA 1987, 202-203.

3. VIHAVAINEN 1987, 863.

4. VIHAVAINEN 1987, 872.

Työikä oli haastateltavien kohdalla ollut myös rakentamisen aikaa. Oman talon lisäksi oli tehty kesämökkejä, veneitä ja huonekaluja. Oman käden taidot olivat arvossaan. Naisten käsityöharrastuksen tuloksena saatiin kotiin vaatteita ja tekstiilejä. Työiässä myös naiset olivat olleet työelämässä lähes jokainen. Miehillä saattoi olla kaksikin työtä samanaikaisesti.

Varsinaisille harrastuksille ei ollut aikaa. Oli kuitenkin havaittavissa, että ne jotka nuorena kuuluivat johonkin järjestöön, olivat mukana järjestöissä myös aikuisiässä. Näitä järjestöjä olivat nyt martat, maatalousnaiset, urheiluseurat ja puolueet. Puolueista mainittiin kokoomus, sosiaalidemokraatit, maalaisliitto ja Suomen maaseudun puolue.

Maaseudunpuolueen kohdalla oli kysymys saman henkilön siirtymisestä keskustapuolueesta eli entisestä maalaisliitosta SMP:n ryhmään. Tapaus heijastaa SMP:n tuloa Suomen puoluekenttään 1970-luvulla.¹ Puolueissa mukana olleet olivat toimineet luottamusmiehinä kunnassa ja seurakunnassa. Neljä haastateltavaa mainitsi harrastaneensa lukemista tässä elämänvaiheessa.

1960-luvulla elämäntapa alkoi muuttua Suomessa. Kodinkoneet yleistyivät ja autojen määrä kasvoi. Television yleistyminen muutti ajankäyttötapoja.² Kesäloma piteni neljäksi viikoksi ja työviikko lyheni 40-tuntiseksi. Vapaa-ajan lisääntyminen vaikutti mm. siihen, että kesämökkien rakentaminen yleistyi, samoin matkailuharrastus yleistyi. Autojen määrän kasvu osaltaan lisäsi kotimaanmatkailua.³

1. VIHAVAINEN 1987, 872.

2. VIHAVAINEN 1987, 864-865.

3. LEHTONEN 1982, 620; VIHAVAINEN 1987, 866.

Suomessa tehtiin laajoja sosiaalipoliittisia uudistuksia sodan jälkeen ja varsinkin 1960-luvulta alkaen. Tulonsiirtojen uskottiin vaikuttavan edullisesti kansantalouteen. Näkemykset perustuivat ns. keynesiläiseen talouspolitiikkaan. Sodanjälkeisestä tiukan talouspolitiikan linjasta luovuttiin.¹

Tasa-arvon uskottiin toteutuvan parhaiten yhteiskunnan rakenteita muuttamalla.² Ennen perheelle kuuluneita tehtäviä siirrettiin yhteiskunnan hoidettaviksi. Suuria uudistuksia olivat esim. peruskoulujärjestelmän luominen vuonna 1968, terveyskeskusjärjestelmä vuodesta 1972 lähtien sekä lasten päivähoitojärjestelmä vuonna 1973. Kansaneläkelaki oli säädetty jo vuonna 1949 ja laki työttömyyskorvauksista vuonna 1959.³

Yhteiskunnan tarjoamat palvelut ulottuvat myös harrastuksiin. Eläkeikäisiä koskevat esim. kansalaisopistot ja kirjastot. Kansalaisopistossa Liedon 64-74-vuotiaista kävi noin neljäsosa. Kirjaston palveluja käytti joka viides.⁴ Kirjastosta tuotiin kirjoja kotiin niille, joiden liikkuminen oli vaikeaa.

1. VIHAVAINEN 1987, 865-866.

2. VIHAVAINEN 1987, 869.

3. VIHAVAINEN 1987, 871; TIIHONEN 1993, 138-139.

4. Taulukko 3, s. 50.

3. HARRASTUKSET ELÄKEIÄSSÄ

3.1. Harrastukset vuosina 1990-91

Terveystutkimuksen yhteydessä tutkittiin yhdeksän harrastuksen yleisyyttä. Tätä täydennettiin kohdalla 'muu harrastus', jossa sai nimetä lisää harrastuksia.¹

Aineistosta analysoitiin tässä tutkimuksessa erikseen ikäryhmien 64-74-vuotiaat, 75-84-vuotiaat ja 85 vuotta täyttäneiden harrastukset sekä miesten ja naisten väliset harrastuserot.

64-74-vuotiaiden ikäryhmästä tutkittiin lisäksi ammattiryhmien väliset harrastuserot. Myös peruskoulutusryhmien välisiä eroja harrastusten yleisyydessä tarkasteltiin 64-74-vuotiaiden ikäryhmässä.

Harrastusten jakauma näkyy seuraavan sivun taulukossa 1. Liedon eläkeikäisten harrastukset on tässä luvussa esitelty yleisyysjärjestyksessä. Niitä on myös verrattu muiden tutkimusten tuloksiin.

Radion kuuntelu, TV:n katselu ja lehtien lukeminen olivat Liedon 64-74-vuotiaiden yleisimmät harrastukset.²

Vuoden 1993 ajankäyttötutkimuksessa todettiin myös, että puolet koko maan eläkeikäisten päivittäisestä vapaa-ajasta, mikä on noin yhdeksän tuntia, kuluu tiedotusvälineiden seuraamisessa.³

Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan vähintään yhtä sanoma-, paikallis- tai ilmaisjakelulehteä seuraa säännöllisesti

1. Liite 2.

2. Taulukko 1.

3. NIEMI 1992, 50.

Taulukko 1. 64-74-vuotiaiden lietoilaisten harrastukset sukupuolen mukaan (%).

Harrastus	Miehet (N=321)	Naiset (N=417)	p-arvo ¹
Radion kuuntelu	95	94	0.295
TV:n katselu	97	96	0.547
Lehtien lukeminen	98	96	0.162
Kirjojen lukeminen	50	56	0.112
Käsityöt	41	73	<0.001
Piha- ja muut ulkotyöt	86	69	<0.001
Liikunta	59	53	0.111
Opiskelu	3	3	0.854
Tapaa ystäviä ja tuttavvia	84	87	0.291
Muu harrastus ²	28	22	0.041

1 Khiin neliöttesti

2 Ns. erityisharrastukset

98 % kaikista 15 vuotta täyttäneistä suomalaisista.¹

1980-luvun aikana radion kuuntelu väheni kaikissa ikäryhmissä jonkun verran ja vastaavasti television katselu lisääntyi. Eläkeikäiset katselivat televisiota ja kuuntelivat radiota enemmän kuin muut ikäryhmät.²

Kun verrataan Jyväskylän alueella vuonna 1983 koottuja tuloksia Liedon vuosien 1990-91 tuloksiin 75-84-vuotiaiden osalta, havaitaan myös television katselun yleistymisen.³

1. SAURI 1993, 46.

2. LIIKKANEN 1993, 55, 62.

3. Liitetaulukko 5; SUUTAMA et al 1988, 121.

Ystävien ja tuttavien tapaaminen oli Liedon 64-74-vuotiaiden harrastuksista seuraavaksi yleisintä. POHJOLAISEN tutkimuksen mukaan kyläily- ja seurustelu kuului viikottaisiin harrastuksiin yli puolella (61 %) 71-75-vuotiaista miehistä Jyväskylässä.¹ Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan kyläilyyn ja seurusteluun eläkeikäiset käyttävät noin tunnin päivittäisestä vapaa-ajastaan.²

Piha- ja muiden ulkotöiden tekeminen oli Liedon 64-74-vuotiaiden miesten neljän yleisimmän harrastuksen joukossa. POHJOLAISEN ja HANHELAN tutkimuksissa ulkotyöt ovat harrastusluettelossa, mutta niitä tekevien prosenttiosuudet eivät ole yhtä korkeita kuin Liedossa.³ Teemahaastatteluuun osallistuneista kaikki 64-74-vuotiaat (N=7) kertoivat tekevänsä puutarhatöitä.

Kolme neljäsosaa Liedon 64-74-vuotiaista naisista harrasti käsityöiden tekemistä. Se on yhtä yleistä kuin käsityöharrastus koko Suomen naispuolisessa väestössä.⁴ Vielä neljäsosa 85 vuotta täyttäneistä naisista teki käsityöitä Liedossa.⁵

Käsityöharrastus on Liedossa naisilla yleisempää kuin miehillä. Sama havainto toistuu muuallakin useissa tutkimuksissa.⁶

1. POHJOLAINEN 1987, 133.

2. NIEMI 1992, 50, 52.

3. POHJOLAINEN 1987, 135; HANHELA 1995, 96.

4. SEPPÄNEN 1993, 16.

5. Liitetaulukko 5.

6. RUIKKA et al 1984, 45; SUUTAMA et al 1988, 161; SAKARI-RANTALA et al 1995, 50; HANHELA 1995, 96.

Liikuntaa ilmoitti harrastavansa noin puolet 64-74-vuotiaista lietolaisista.¹ TAKALAN ja RAHKOSEN koko maan aineistossa tulos oli miehillä sama, mutta samanikäisten naisten liikuntaharrastus oli yleisempää kuin Liedossa.²

Useissa tutkimuksissa liikuntaharrastuksen on havaittu olevan miehillä yleisempää kuin naisilla.³ Liedossa liikuntaharrastus oli miehillä selvästi yleisempää kuin naisilla vasta 75-84-vuotiaiden ja 85-vuotta täyttäneiden keskuudessa.⁴

Liedossa naisten ammattiryhmien välillä oli eroa liikunnan harrastamisessa. Maataloustyötä tehneet ja kodin piirissä työskennelleet harrastivat liikuntaa vähemmän kuin muiden ammattiryhmien naiset.⁵ Tampereella sama havainto tehtiin miesten keskuudessa. Liikuntaharrastus oli yleisintä toimihenkilöillä ja vähäisintä maatalousväestöön kuuluvilla ja ruumiillisen työn tekijöillä.⁶

Puolet Liedon 64-74-vuotiaista ilmoitti lukevansa kirjoja. Lukemisharrastus säilyi vielä vanhimmissakin ikäryhmissä, sillä 85 vuotta täyttäneistä noin neljäsosa luki kirjoja.⁷

Vuoden 1986 elinolotutkimuksen mukaan koko maassa 64-74-vuotiaiden kirjojen lukeminen oli yleisempää kuin Liedossa. Siinä olevien tietojen mukaan kirjojen lukemista harrasti

1. Taulukko 1.

2. TAKALA-RAHKONEN 1995, 255.

3. SUUTAMA et al 1988, 96; NIEMI 1992, 52; VANNEMAA 1993, 29.

4. Liitetaulukko 5.

5. Liitetaulukko 7.

6. HEIKKINEN et al 1981, 67.

7. Liitetaulukko 5.

2/3 miehistä ja 3/4 naisista.¹ Vähintään yhden kirjan puolen vuoden aikana oli vuonna 1991 lukenut noin 60 % kaikista 65 vuotta täyttäneistä ja 75 % koko väestöstä. Tyttöjen ja naisten lukemisharrastus on jonkun verran yleisempää kuin poikien ja miesten.²

Liedossa koulutus lisäsi kirjojen lukemista.³ Ammattiryhmistä suunnittelu-, hallinto- ja opetustyössä olleet lukivat kirjoja muita yleisemmin.⁴ Myös SUUTAMAN et al tutkimuksen mukaan lukeminen on erityisesti toimihenkilöiden harrastus.⁵

Liedon 64-74-vuotiaat eivät juurikaan harrastaneet opiskelua.⁶ Sama tulos on nähtävissä tutkimuksissa 'Eläkeikäiset Tampereella' sekä 'Veteraanien kuntoutus'.⁷

Peruskoulutustaso sekä ammatti olivat yhteydessä opiskeluharrastuksen yleisyyteen. Enemmän kuin kansakoulun käyneet naiset opiskelivat muita enemmän.⁸ Suunnittelu-, hallinto- ja opetustyössä olleet oli Liedossa se ammattiryhmä, jossa opiskelu oli yleistä vielä eläkeiässä.⁹

1. VANNEMAA 1993, 31.

2. ESKOLA 1993, 27, 28, 37.

3. Liitetaulukko 8.

4. Liitetaulukot 6 ja 7.

5. SUUTAMA et al 1988, 121.

6. Taulukko 1.

7. HEIKKINEN et al 1981, 184; HANHELA 1995, 96.

8. Liitetaulukko 8.

9. Liitetaulukot 6 ja 7.

PITKÄSEN JA RUTHIN tutkimuksessa havaittiin, että itseopiskelu, kirjaston käyttö, kansalaisopistossa opiskelu ja järjestöjen kursseille osallistuminen yleistyvät peruskoulutuksen määrän lisääntyessä. Saman tutkimuksen mukaan toimihenkilöillä nämä opiskelumuodot ovat yleisempiä kuin työntekijöillä, maanviljelijöillä ja kotiäideillä. ¹

Liedon terveystutkimuksen haastattelulomakkeen kohta 21 on nimellä 'muu harrastus'.² Tämän kohdan vastauksista muodostettiin kymmenen ns. erityisharrastusten ryhmää. Näitä ovat taideharrastukset kuten kuvataide, kirjoittaminen ja musiikki. Käsityö- ja liikuntaharrastukset tulevat tässä uudelleen esille lajikohtaisesti mainittuina. Muita harrastusryhmiä ovat luonto ja eläimet, vapaaehtoistyö, keräily, historia ja ajanvietepelit.³

Suurimmaksi erityisharrastusryhmäksi muodostui ajanvietepelit. Toiseksi yleisin oli harrastusryhmä luonto ja eläimet. Muut erityisharrastusryhmät jäivät näitä selvästi pienemmiksi. Erityisharrastuksia oli eniten nuorimmilla eläkeikäisillä.⁴

1. PITKÄNEN-RUTH 1992, 90-92.

2. Liite 2.

3. Taulukko 2; liitetaulukko 9.

4. Liitetaulukko 10.

Taulukko 2. 64-74-vuotiaiden lietolaisten erityisharrastukset sukupuolen mukaan.

Erityisharrastus ¹	Miehet (N=321)		Naiset (N=417)		p-arvo ²
	n	(%)	n	(%)	
Ajanvietepelit	22	(6.8)	48	(11.5)	0.031
Luonto ja eläimet	34	(10.6)	11	(2.6)	<0.001
Musiikki	10	(3.1)	8	(1.9)	0.299
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	5	(1.6)	10	(2.4)	0.419
Urheilu ja liikunta	8	(2.5)	7	(1.7)	0.441
Kuvataide	10	(3.1)	8	(1.9)	0.299
Vapaaehtoistyö	8	(2.5)	7	(1.7)	0.441
Käsityö ja askartelu	4	(1.2)	4	(1.0)	0.734
Keräily	4	(1.2)	0	(0.0)	0.036
Historia	5	(1.6)	0	(0.0)	0.015

1 Haastattelulomakkeen kohta 'Muu harrastus'

2 Khiin neliötesti tai 2-suuntainen Fisherin testi

64-74-vuotiaista naisista noin joka kymmenes ilmoitti ajanvietepelien ryhmään kuuluvan harrastuksen.¹ Kaikissa naisten ammattiryhmissä ajanvietepelit oli yleisin erityisharrastusmuoto. Tosin suunnittelu-, hallinto- ja opetustyön ryhmässä kirjoittaminen ja kuvataide olivat yhtä yleisiä harrastuksia.² Ajanvietepelien pelaaminen oli Liedossa naisilla yleisempää kuin miehillä. TAKALAN ja RAHKOSEN tutkimuksessa havaittiin myös 65 vuotta täyttäneiden naisten harrastavan pelejä ja leikkejä miehiä enemmän.³ Sanaristikoiden ratkominen oli Liedossa yleisin tähän ryhmään kuuluva harrastus.⁴ Ristisanatehtäviä eivät kuitenkaan ratko ainoastaan eläkeikäiset. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan noin puolella suomalaisista on tämä harrastus. Samoin kuin Liedossa, koko maassa naiset harrastavat sanaristikoiden ratkomista miehiä enemmän.⁵ Liedon eläkeikäisillä erilaiset korttipelit olivat toiseksi yleisin ajanvietepelien laji.⁶

Luontoon tai eläimiin liittyvä harrastus oli kymmenesosalla Liedon 64-74-vuotiaista miehistä.⁷ Luontoharrastukset olivat yleisin erityisharrastusryhmä ruumiillista työtä teollisuudessa, rakennustöissä jne. tehneillä sekä vastaavissa työnjohtotehtävissä toimineilla miehillä.⁸ Vähemmän kuin kansakoulun

1. Taulukko 2.

2. Liitetaulukko 12.

3. TAKALA-RAHKONEN 1995, 225.

4. Liitetaulukko 9.

5. PÄÄKKÖNEN 1993, 111.

6. Liitetaulukko 9.

7. Taulukko 2.

8. Liitetaulukko 11.

käyneillä miehillä luonto ja eläimet oli lähes ainoa erityisharrastusten ryhmä.¹ TAKALAN ja RAHKOSEN koko maan kattavan tutkimuksen mukaan 65 vuotta täyttäneistä miehistä 41 % harrasti metsästystä, kalastusta ja veneilyä. Liedossa luonto ja eläimet -harrastusryhmän yleisimmät harrastukset olivat osittain samoja. Eniten lietolaiset harrastivat kalastusta. Seuraavina olivat marjastus, metsästys ja sienestys.² Liedon tulokista poiketen metsästystä ja kalastusta harrastivat TAKALAN ja RAHKOSEN mukaan eniten yrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt ja vähiten maatalousyrittäjät ja työntekijät. Samassa tutkimuksessa havaittiin, että metsästys ja kalastus oli yleisempää Pohjois-Suomessa kuin muualla maassa.³

Taideharrastukset ovat nuorilla yleisempiä kuin aikuisväestössä. Musiikki oli Liedon eläkeikäisten taideharrastuksista yleisin.⁴ 64-74-vuotiaiden ikäryhmässä musiikki- ja kuvataideharrastukset olivat kuitenkin yhtä yleisiä. 75-84-vuotiailla miehillä musiikki oli yleisin erityisharrastus.⁵ 64-74-vuotiaista miehistä musiikkia harrasti 3.1 % ja naisista 1.9 %. Myös tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan 65 vuotta täyttäneet miehet harrastavat musiikkia enemmän kuin naiset.⁶ Liedon 64-74-vuotiailla musiikkiharrastukset olivat yleisimpiä enemmän kuin

1. Liitetaulukko 13.

2. Liitetaulukko 9.

3. TAKALA-RAHKONEN 1995, 255, 259, 261.

4. Liitetaulukko 9.

5. Liitetaulukko 10.

6. SEPPÄNEN 1993, 9-10.

kansakoulun käyneiden peruskoulutusryhmässä.¹ Samansuuntainen havainto on Tilastokeskuksen harrastustutkimuksessa. Soittoa harrastavat ylemmissä toimihenkilöammateissa työskentelevät, korkean asteen koulutuksen saaneet, opiskelijat ja koululaiset enemmän kuin muut sosiaaliryhmät.² Liedon eläkeikäisillä kuorossa laulaminen ja hanurin soitto olivat yleisimmät musiikin harrastuslajit.³ Laulaminen ja soittaminen on 1980-luvun aikana vähentynyt kaikissa ikäryhmissä Suomessa. Neljä suosituinta soitinta koko väestössä vuonna 1991 olivat piano, kitara, sähköurut ja hanuri.⁴

Kuvataideharrastus oli Liedon 64-74-vuotiaalla miehillä (3,1 %) hieman yleisempää kuin naisilla (1,9 %). Vanhemmissa ikäryhmissä kuvataideharrastusta oli hyvin vähän.⁵ Koko väestössä naiset harrastavat kuvataidetta miehiä enemmän. Toisin kuin luovat musiikkiharrastukset kuvataideharrastus on lisääntynyt lähes kaikissa ikäryhmissä 1980-luvulla.⁶

Kirjoittamis-, lausunta- ja kirjallisuusharrastukset olivat Liedon 64-74-vuotiailla naisilla vähän yleisempiä kuin miehillä.⁷ Samoin on koko väestössä.⁸ Runonlausunta ja runot olivat

1. Liitetaulukko 13.

2. SEPPÄNEN 1993, 9.

3. Liitetaulukko 9.

4. SEPPÄNEN 1993, 11-12.

5. Liitetaulukko 10.

6. SEPPÄNEN 1993, 12.

7. Taulukko 2.

8. SEPPÄNEN 1993, 13.

kirjoittamisen ohella keskeisellä sijalla tässä harrastusryhmässä.¹ Tilastokeskuksen tutkimuksessa 'Arjen kulttuuria' todetaan myös, että runonlausunta on ainoastaan keski-ikäisten ja eläkeikäisten harrastus. Liedossa kirjoittamis-, lausunta- ja kirjallisuusharrastuksia ei ollut ruumiillista työtä teollisuudessa, rakennustöissä jne. tehneillä.² Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan kirjoittaminen on yleisintä ylemmissä toimihenkilöammateissa toimivilla naisilla.³

TAKALAN ja RAHKOSEN tutkimuksen mukaan kaikkiaan noin neljäsosalla 65 vuotta täyttäneistä on jokin itseilmaisu tai taideharrastus.⁴

Keräily- tai historiaharrastusta ei muissa edellä mainituissa harrastustutkimuksissa ole tutkittu. Nämä olivat lähes yksinomaan miesten harrastuksia Liedossa.⁵

Vapaaehtoistyöluonteisia harrastuksia mainitsi Liedon 64-74-vuotiaista muutama.⁶ TAKALAN ja RAHKOSEN tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyötä tekee jopa noin viidesosa 65 vuotta täyttäneistä suomalaisista.⁷

Tutkimusten vertailua vaikeuttavat kohteeksi valittujen harrastusten vaihtelu sekä harrastusmäärien erilaiset mittaustavat.

-
1. Liitetaulukko 9.
 2. Liitetaulukot 11 ja 12.
 3. SEPPÄNEN 1993, 14.
 4. TAKALA-RAHKONEN 1995, 255.
 5. Liitetaulukko 9.
 6. Taulukko 2.
 7. TAKALA-RAHKONEN 1995, 255.

3.2. Sosiaalinen osallistuminen vuosina 1990-91

Terveystutkimusaineistosta on analysoitu kymmenen sosiaalisen osallistumismuodon yleisyyttä ja määrää. Muita osallistumismuotoja tuli esille haastattelulomakkeen kohdasta 11 'muu osallistuminen'.¹ Aineistosta on analysoitu 64-74- ja 75-84-vuotiaiden sekä 85 vuotta täyttäneiden sosiaalisten osallistumismuotojen yleisyys ja määrä. 64-74-vuotiaiden ikäryhmän osalta on tarkasteltu myös ammattiryhmien sekä peruskoulutusryhmien välisiä eroja osallistumismuodoissa. Kyseisiä taustatekijöitä on miehillä ja naisilla tutkittu erikseen.

Osallistumismuotoja on tarkasteltu yleisyysjärjestyksessä. Niitä on verrattu samalla muiden tutkimusten tuloksiin. 64-74-vuotiaiden osallistumismuotojen yleisyys Liedossa näkyy seuraavan sivun taulukossa.

64-74-vuotiaiden yleisimmät osallistumismuodot olivat perheta-
pahtumat, kotimaanmatkat ja uskonnolliset tilaisuudet. Maailman terveysjärjestön WHO:n tutkimuksessa kymmenen Euroopan maan alueella ja Kuwaitissa tulos oli samanlainen. Suomesta mukana olivat Tampereen eläkeikäiset.² Jyväskylässä 71-75-vuotiaiden miesten yleisimmät osallistumistavat olivat samoja kuin Liedossa.³

1. Liite 2.

2. HEIKKINEN et al 1983, 83.

3. POHJOLAINEN 1987, 132.

Taulukko 3. 64-74-vuotiaiden lietolaisten sosiaalinen osallistuminen edeltäneen vuoden aikana sukupuolen mukaan (%).

Osallistuminen edeltäneen vuoden aikana	Miehet (N=321)	Naiset (N=417)	p-arvo ¹
Perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät			
0 kertaa	47	35	0.007
1-2 kertaa	28	33	
3 kertaa tai useammin	25	32	
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt			
0 kertaa	71	62	0.035
1-2 kertaa	18	26	
3 kertaa tai useammin	11	12	
Kirjasto			
0 kertaa	82	77	0.282
1-2 kertaa	1	2	
3 kertaa tai useammin	17	21	
Ravintola tai tanssit			
0 kertaa	78	91	<0.001
1-2 kertaa	11	5	
3 kertaa tai useammin	11	4	
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet			
0 kertaa	57	44	<0.001
1-2 kertaa	22	16	
3 kertaa tai useammin	21	40	
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet			
0 kertaa	67	72	0.316
1-2 kertaa	13	10	
3 kertaa tai useammin	20	18	
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana			
0 kertaa	87	98	<0.001
1-2 kertaa	7	1	
3 kertaa tai useammin	6	1	
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit			
0 kertaa	77	74	0.120
1-2 kertaa	2	0	
3 kertaa tai useammin	21	26	
Ulkomaanmatkat			
0 kertaa	60	64	0.276
1-2 kertaa	33	31	
3 kertaa tai useammin	7	5	
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat			
0 kertaa	42	42	0.398
1-2 kertaa	33	37	
3 kertaa tai useammin	25	21	
Muut tilaisuudet			
0 kertaa	96	96	0.969
1-2 kertaa	2	2	
3 kertaa tai useammin	2	2	

1 Khiin neliötesti

Liedossa perhetilaisuuksissa ja uskonnollisissa tilaisuuksissa käyminen säilyivät parhaiten kaikista osallistumismuodoista vielä 85-vuotta täyttäneillä.¹

64-74-vuotiailla miehillä uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen oli Liedossa yhtä yleistä kuin koko maassa. Naisten osallistuminen oli vähän keskimääräistä alhaisempaa kaikissa ikäryhmissä.² Uskonnollisissa tilaisuuksissa Liedossa kävivät eniten maataloustyötä tehneet miehet sekä suunnittelu-, hallinto- ja opetustyössä toimineet naiset.³

Kotimaan matkoilla oli vuoden aikana käynyt yli puolet Liedon 64-74-vuotiaista ja vielä kolmasosa 75-84-vuotiaista.⁴ Tampereella matkustaminen kotimaassa näytti olevan vähän yleisempää, samoin Helsingin seudulla 75-vuotta täyttäneiden keskuudessa.⁵

Liedon 64-74-vuotiaista yli kolmasosa oli käynyt ulkomaan matkalla vuoden aikana.⁶ Jyväskylässä 71-75-vuotiaiden miesten ulkomaanmatkailu oli yhtä yleistä.⁷ Tampereella puolestaan 64-74-vuotiaiden matkustaminen ulkomaille oli harvinaisempaa kuin Liedossa.⁸ Teemahaastattelussa kesällä 1996 kaksi henkilöä kahdestatoista kertoi harrastavansa matkustamista.

1. Liitetaulukko 14.

2. VANNEMAA 1993, 30.

3. Liitetaulukot 15 ja 16.

4. Liitetaulukko 14.

5. HEIKKINEN 1981, 184; KRUIUS 1989, 40.

6. Taulukko 3.

7. POHJOLAINEN 1987, 132.

8. HEIKKINEN 1981, 184.

Kolmasosa Liedon 64-74-vuotiaista miehistä oli vuoden aikana käynyt yhteisöjen ja järjestöjen tilaisuuksissa.¹ Jyväskylässä 71-75-vuotiaista miehistä 63 % oli osallistunut yhteisöjen ja järjestöjen tilaisuuksiin vuoden aikana.² VANNEMAAN mukaan koko maassa järjestöihin kuuluu 60 % 64-74-vuotiaista. Saman tutkimuksen mukaan järjestöaktiivisuus on miehillä yleisempää.³ Liedossa sukupuolten välinen ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä.⁴

Liedossa yhteisöjen ja järjestöjen tilaisuuksiin suunnittelu-, hallinto- ja opetustyössä olleet sekä maataloustyötä tehneet miehet osallistuivat muita ammattiryhmiä enemmän.⁵ PITKÄSEN ja RUTHIN tutkimuksessa tarkasteltiin opintokerho- ja kerhotoimintaa. Sen mukaan peruskoulutus tai ammattiryhmä ei vaikuta kerhoissa käymiseen. Tämän koko maan kattavan tutkimuksen mukaan kerhotoimintaan osallistuminen oli 64-74-vuotiaiden ikäryhmässä yhtä yleistä kuin Liedossa järjestöjen tilaisuuksiin osallistuminen.⁶

Kulttuuritilaisuuksissa kuten elokuvissa, teatterissa, konserteissa ja taidenäyttelyissä Liedon 64-74-vuotiaista naisista oli käynyt yli kolmasosa (38 %). Miehillä osallistuminen oli hieman harvinaisempaa (29 %).⁷

1. Taulukko 3.

2. POHJOLAINEN 1987, 132.

3. VANNEMAA 1993, 31-32.

4. Taulukko 3.

5. Liitetaulukko 15.

6. PITKÄNEN & RUTH 1992, 90-92.

7. Taulukko 3.

Koko maassa 64-74-vuotiaiden kulttuuritilaisuuksiin osallistuminen on yhtä yleistä.¹ Jyväskylässä kolmasosa 71-75-vuotiaista miehistä käy kulttuuritilaisuuksissa.² Naisten kulttuuritilaisuuksissa käyminen on myös Tampereella yleisempää kuin miesten. Tampereella 64-74-vuotiaat käyvät kulttuuritilaisuuksissa yleisemmin kuin lietalaiset.³

Kulttuuritilaisuuksissa käyminen oli Liedon 64-74-vuotiailla yleisintä enemmän kuin kansakoulun käyneillä sekä suunnittelu-, hallinto- ja opetustyötä tehneillä.⁴ TAKALAN ja RAHKOSEN tutkimuksen mukaan ylemmissä toimihenkilöammateissa toimineet käyvät kulttuuritilaisuuksissa muita ammattiryhmiä yleisemmin.⁵

Liedon 64-74-vuotiaista neljäsosa oli vuoden aikana osallistunut kansalaisopiston kursseille tai harrastuspiireihin.⁶ PITKÄSEN ja RUTHIN tutkimuksen mukaan kansalais- tai työväenopistoissa opiskelee koko maan 65-69-vuotiaista 19 % ja 70-74-vuotiaista 12 %. Liedossa kansalaisopistossa opiskelu on näin hieman yleisempää kuin koko maassa keskimäärin.⁷

Liedossa peruskoulutus- tai ammattiryhmä ei merkitsevästi vaikuttanut tähän osallistumismuotoon.⁸ PITKÄSEN ja RUTHIN aineistossa vähemmän kuin kansakoulun käyneet eivät juuri

1. VANNEMAA 1993, 30.

2. POHJOLAINEN 1987, 132.

3. HEIKKINEN 1981, 184.

4. Liitetaulukot 17, 18, 15 ja 16.

5. TAKALA & RAHKONEN 1995, 259.

6. Taulukko 3.

7. PITKÄNEN & RUTH 1992, 90.

8. Liitetaulukot 17, 18, 15 ja 16.

osallistuneet kansalaisopiston toimintaan. Ammattiryhmällä ei kuitenkaan ollut vaikutusta osallistumiseen tässäkään tutkimuksessa.¹

Liedon 64-74-vuotiaista noin viidesosa ilmoitti käyneensä kirjastossa edeltäneen vuoden aikana.² Tampereella kirjastossa käyminen oli vähän yleisempää, samoin Jyväskylässä 71-75-vuotiailla miehillä.³ Tilastokeskuksen harrastustutkimuksen mukaan 65 vuotta täyttäneistä kirjastossa käy noin joka neljäs. Kirjastossa käyminen on myös lisääntynyt kaikissa ikäryhmissä vuosien 1981 ja 1991 välisenä aikana.⁴

Liedossa enemmän kuin kansakoulun käyneet sekä suunnittelu-, hallinto- ja opetustyössä toimineet kävivät kirjastossa muita enemmän.⁵ Myös PITKÄSEN ja RUTHIN eläkeikäisten opiskelua koskevassa tutkimuksessa kirjastossa käyminen lisääntyi peruskoulutuksen määrän kasvaessa ja toimihenkilöt kävivät kirjastossa muita enemmän.⁶

Ravintolassa tai tansseissa Liedon 64-74-vuotiaista miehistä oli käynyt noin joka viides, naisista joka kymmenes.⁷ Jyväskylässä 71-75-vuotiaiden miesten osallistuminen oli lähes yhtä yleistä kuin Liedossa.⁸ Koko maan aineistossa 64-74-vuotiaat

1. PITKÄNEN & RUTH 1992 vol.6, 90-92.

2. Taulukko 3.

3. HEIKKINEN 1981, 184; POHJOLAINEN 1987, 132.

4. ESKOLA 1993, 24.

5. Liitetaulukot 17, 18, 15 ja 16.

6. PITKÄNEN & RUTH 1992, 90-92.

7. Taulukko 3.

8. POHJOLAINEN 1987, 132.

miehet näyttävät käyvän ravintolassa ja tansseissa enemmän kuin Liedossa. Miesten ja naisten välinen ero oli sama kuin Liedon tutkimuksessa.¹ Tilastokeskuksen tutkimuksessa 'Arjen kulttuurilla' on havaittu, että ravintolassa käyminen on yleisintä isoilla paikkakunnilla.² Ravintolassa tai tansseissa käyminen ei Liedossa ollut yhteydessä peruskoulutus- tai ammattiryhmään.³

Urheilukilpailuissa Liedon 64-74-vuotiaista miehistä oli vuoden aikana käynyt 13 %, naisista vain 2 %.⁴ Tampereella urheilukilpailuissa käyminen oli miehillä yleisempää kuin Liedossa, samoin Jyväskylässä.⁵ Oulun seudun veteraanitutkimuksen mukaan urheilukilpailuissa käyminen on kaupungeissa yleisempää kuin maaseudulla.⁶

Haastattelulomakkeen kohdassa 11 'muu sosiaalinen osallistuminen' saatiin tietoja siitä, kuinka usein eri tilaisuuksissa käydään ja kuinka usein erilaisia tilaisuuksia on järjestetty. Tässä tuli myös esille huonokuntoisille vanhuksille tarkoitettuja toimintamuotoja laitoksissa. Osan tiedoista antoivat haastateltavat itse, osa saatiin hoitajien avustuksella.⁷

1. TAKALA & RAHKONEN 1995, 255.

2. PÄÄKKÖNEN 1993, 112.

3. Liitetaulukot 17, 18, 15 ja 16.

4. Taulukko 3.

5. HEIKKINEN 1981, 184; POHJOLAINEN 1987, 132.

6. HANHELA 1995, liitetaulukko 4.

7. Liitetaulukko 19.

3.3. Teemahaastatteluun osallistuneiden harrastukset vuonna 1996

Haastatteluissa saadut tiedot harrastuksista ja sosiaalisista osallistumistavoista olivat yhdensuuntaisia terveystutkimusaineistosta saatujen tulosten kanssa. Uutta tässä tutkimuksen osassa oli havainto harrastusten vähenemisestä 75-80-ikävuoden jälkeen heikentyneen terveyden takia.

64-74-vuotiaat haastatteluun osallistuneet miehet eivät maininneet sairauksistaan. Naiset sitävastoin kertoivat terveysongelmistaan. Vain yhden haastateltavan puoliso oli kuollut.

Kaikki seitsemän 64-74-vuotiasta henkilöä harrastivat puutarhanhoitoa. Järjestötoiminnassa oli mukana neljä. Näitä järjestöjä olivat Liedon Sotaveteraanit, Liedon Eläkkeensaajat ja Liedon Karjalaiset. Muita mainittuja harrastuksia tässä ikäryhmässä olivat ystävien tapaaminen kolmella, lukeminen kahdella, ompelu yhdellä, koneiden korjaus yhdellä, rakennusten ylläpito ja korjaus kolmella, seurakunnan naistenpiiri kahdella, vapaa hengellinen ryhmä yhdellä, kansalaisopiston kurssit yhdellä, ulkomaanmatkat yhdellä, asuntovaunumatkailu yhdellä, lastenlasten hoito kahdella, oman vanhemman hoito yhdellä ja talkoot yhdellä henkilöllä.

Yli 75-vuotiaiden elämään olivat liittyneet sairaudet ja omaisten menetykset. Naisten liikuntakyky oli heikentynyt. Puoliso oli kuollut kolmella neljästä. Yksi henkilö oli naimaton.

Harrastukset olivat vähentyneet tässä ikäryhmässä nuorempiin verrattuna. Harrastuksia, jotka olivat säilyneet useilla nuoruudesta asti, olivat kirjojen lukeminen kahdella, virkkaus, ompelu tai puutöiden tekeminen kolmella, järjestötoiminta kah-

della, matkailu yhdellä ja luottamustoimien hoitaminen yhdellä.

Iän mukanaan tuoma sairastelu vähentää kodin ulkopuolisia harrastuksia. 'Iäkäs nainen Suomessa ja muissa pohjoismaissa' -tutkimuksen mukaan 65 vuotta täyttäneistä miehistä vailla pitkäaikaissairauksia on 15 % ja samanikäisistä naisista 9 %.¹ Sairauksien lisääntyminen näkyy myös kotitalouksien kulutusmenoissa. Eläkeläistalouksissa terveydenhoitomenot ovat kaksinkertaiset muuhun väestöön verrattuna.²

Iäkkäiden naisten liikuntakyvyn heikentyminen tuli esille Liedon teemahaastatteluaikainaineistossa. Sama on todettu myös esim. Ilmari RUIKAN tutkimuksessa Turussa. Toimintakyky heikkenee laajamittaisesti 80 ikävuoden jälkeen.³ Jyväskylän seudulla havaittiin, että kolmasosa 75-84-vuotiaista on päivittäisissä toiminnoissaan toisen henkilön avusta riippuvaisia.⁴

1. VANNEMAA 1993, 33.

2. Tulot ja kulutus 1996: 4, 32-33.

3. RUIKKA et al 1984, 65.

4. SUUTAMA et al 1988, 118.

4. ELÄKEIKÄISTEN TOIVEITA KESÄLLÄ 1996

Teemahaastattelussa suunnattiin ajatuksia myös tulevaisuuden toiveisiin. Monet niistä liittyivät terveyteen. Terveysalan ammatti-ihminen, 69-vuotias terveydenhoitaja, totesi fyysisen kunnon määräävän toiveet. Hän halusi asua omassa kodissaan niin kauan kuin mahdollista ja toivoi saavansa itse päättää tekemisistään. 74-vuotias kirvesmies toivoi liikuntakykynsä säilymistä. Terveyden säilymistä toivoivat myös 71-vuotias muurari ja 68-vuotias rouva.

Jos haastateltavilla oli sairauksia ja liikuntakyky heikentynyt, toiveet olivat arkielämään liittyviä.

82-vuotias rouva suunnitteli turvapuhelimen hankkimista. Lapset olivat luvanneet ostaa hänelle sen, koska kunnasta ei ollut vielä vapautunut turvapuhelinta.

83-vuotias rouva kärsi siitä, ettei enää pysty itse siivoamaan kotona. Hän kaipasi siivousapua. Monet ystävistä olivat kuolleet. Hän kertoi:

"Syksyllä 1976 menin sitten kerhoon. Kun katson kerhokuvaa vuodelta 1977, en usko, että elää enää muita kuin Ilkka-poika ja minä. Parhaan aikaan meitä oli yli neljäkymmentä henkeä kerhossa."

88-vuotiaan agronomin toiveena oli sosiaaliturvan säilyminen nykyisellä tasolla Suomessa. Hän tarkensi mielipidettään:

"Mutta taloudellinen ajatus pitäisi siinä olla aina. Kun minut on kutsuttu hoivaosastolle kerran viikossa, minut haetaan taksilla ja tuodaan takaisin. En tiedä kestääkö talous tällaista."

Varsinaisia harrastuksiin liittyviä toiveita oli kolmella henkilöllä.

82-vuotias varastonhoitaja toivoi Eläkkeensaajien kerhotilan säilyvän vanhalla kunnantalolla. Hän toivoi myös, että moni jaksaisi käydä kerhossa, vaikka ikää tulee lisää.

71-vuotias muurari etsi Eläkkeensaajien kerholle kuoronjohtajaa haluten itsekin laulaa kuorossa. Tällä hetkellä he esittävät vain yhteislauluja. Kerhotilojen säilymistä hänkin toivoi.

68-vuotias rouva pahoitteli sitä, ettei uuden kunnantalonsuhteyteen rakennettu uimahallia. "Uiminen on minunkin terveydeleni ihan ensiarvoista", hän tähdensi.

Yleiseen kehitykseen liittyviä toiveita oli kolmella haastateltavalla.

82-vuotias maanviljelijä piti välttämättömänä, että ruoan tuottaminen Suomessa jatkuu.

"Kehitys näyttää toiselta puolelta oudolta. Tämä varsinkin on outoa, kun Suomessa ei enää kannata leipää ja ruokaa viljellä. Pellot pannaan metälle ja mille pannaankin. Mitä sitten suuhun pannaan, jos tulisi paha tilanne ja omat pellot kasvavat metsää."

71-vuotias opettaja näki kehityksessä vinoutumia. Hän kummastelee myös, miksi ihmiset eivät itse keksi harrastuksia, vaan niitä pitää tarjota. Hän oli huomannut eroja ihmisten asenteissa ennen ja nyt.

"Tietenkin on erittäin hyvä, että sosiaalinen puoli on hyvä. Maa on suuri perhe, jonka kaikki jäsenet täytyy hoitaa. Mutta tämä on mennyt semmoiseksi, että kaikki eivät halua tehdä työtä. Nykyisin pitää olla nuorisotiloja, golfkenttiä ja ihmeellisiä asioita, että saisi sisältöä elämäänsä ja aikansa kulumaan."

"Kyllä ihmiset olivat silloin tyytyväisiä ja ihmisen suhde toiseen ihmiseen oli ihan toisenlainen kuin nykyisin. Auteltiin toisia ja tuettiin. Ei yletön hyvinvointi kyllä ihmistä oikein kasvata."

88-vuotias agronomi toivoi edellä mainittujen sosiaaliturvaan liittyvien toiveiden lisäksi, että kirkko ottaisi huomioon ihmisten arkipäivän, eikä keskittyisi vain juhlamenojen järjestämiseen. "Viikossa on näet kuusi arkipäivää ja vain yksi pyhäpäivä", hän tarkensi.

Uskontoon liittyvä henkilökohtainen toive oli yhdellä henkilöllä. Siinä käsiteltiin viimeisten aikojen tapahtumia.

1910- ja 1920-luvulla syntyneet haastateltavat olivat kokeneet itsenäisen Suomen koko yhteiskunnallisen kehityskaaren 1900-luvulla. He tunsivat elämänsä melko turvatuksi. Kovin monia tulevaisuuden toiveita ei heillä ollut eikä myöskään valituksen aiheita. Toteutettu sosiaalipolitiikka, lähinnä sen kustannukset, huolestuttivat kuitenkin tätä ikäpolvea. Heidän elämästään suuri osa oli kulunut yhteiskunnassa, jossa jokaisen oli itse pitänyt huolehtia melkein kaikesta.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Eläkeikäisillä oli eniten kodin piirissä yksin tehtäviä harrastuksia. He katselivat televisiota, kuuntelivat radiota ja lukivat lehtiä. Naisista moni teki myös käsitöitä. Piha- ja ulkotyöt olivat miesten yleinen harrastus.

Epävirallinen ystävien tapaaminen oli hyvin yleistä tämän ikäpolven ihmisillä.

Virallisemmissa, etukäteen valmistelluissa tapaamisissa kävi 64-74-vuotiaista vain noin puolet. Eniten osallistuttiin kotimaanmatkoille ja perhejuhliin sekä käytiin kirkossa tai muissa uskonnollisissa tilaisuuksissa.

Vanhimmissa ikäryhmissä edellämainitut harrastukset ja osallistumismuodot olivat myös säilyneet parhaiten. Kirjojen lukemista harrastettiin vielä vanhimmissakin ikäryhmissä.

Peruskoulutusryhmien väliset erot ilmenivät selvimmin kirjojen lukemisessa, musiikin ja liikunnan harrastamisessa. Enemmän kuin kansakoulun käyneillä nämä harrastukset olivat yleisimpiä. Kirjastossa ja kulttuuritilaisuuksissa käyminen oli samoin yleisintä enemmän kuin kansakoulun käyneiden ryhmässä.

Kirjojen lukeminen, opiskelu, kirjastossa ja kulttuuritilaisuuksissa käyminen oli yleisintä suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai vastaavassa työssä toimineiden ammattiryhmässä. Harrastusten kirjo oli heillä myös monipuolisin.

Haastateltavien itse nimeämät harrastukset painottuivat naisilla ajanvietepeleihin ja miehillä luontoharrastuksiin lähes kaikissa ammattiryhmissä.

Terveystutkimuksen tilastoaineiston perusteella eläkeikäisten harrastuslajeista ja osallistumistavoista saatiin yksityiskoh-
taisempi kuva kuin aikaisemmissa harrastustutkimuksissa.

Liedon eläkeikäisten yleisimmät harrastukset ja osallistumis-
muodot olivat pääpiirteissään samanlaisia kuin muualla Suomes-
sa. Harrastuksista kirjojen lukeminen oli vähän harvinaisempaa
Liedossa. Sosiaalisista osallistumismuodoista yhteisöjen ja
järjestöjen tilaisuuksiin osallistuminen sekä kirjastossa,
kulttuuritilaisuuksissa, ravintolassa ja urheilukilpailuissa
käyminen oli Liedossa samoin vähän harvinaisempaa kuin muualla
Suomessa. Tutkimusten vertailu on kuitenkin vaikeata johtuen
erilaisista tutkimusmenetelmistä, vaihtelevasta aineistokoosta
ja aineistojen kattavuudesta. Liedon tulokset vastaavat kuiten-
kin parhaiten maaseudulta saatuja tutkimustuloksia.

Harrastusten yhteyttä ajan historiallisiin tapahtumiin ei muis-
sa tässä työssä viitatuissa harrastustutkimuksissa ole käsitel-
ty. Teemahaastattelussa selvitettiin kahdentoista henkilön har-
rastuksia nuorena, sota-aikana, työiässä ja eläkeiässä. Näin
haluttiin löytää 1910- ja 1920-luvulla syntyneiden harrastuk-
siin vaikuttaneita historian tapahtumia.

Lapsuudessa työnteko alkoi varhain ja koulunkäynti rajoittui
useimmilla kansakouluun. Vanhempien sukulaisten esimerkki in-
nosti harrastamaan esim. käsitöiden tekemistä ja soittamista.
Voimistelu ja urheilu kuuluivat lähes kaikkien ikäpolven lasten
ja nuorten harrastuksiin. Suosittuja lajeja olivat voimistelu,
suunnistus, yleisurheilu, pesäpallo ja hiihto.
Nuorten harrastustoiminta tapahtui usein järjestöjen piirissä.
Sotien välisenä aikana järjestötoiminta oli vilkasta myös

maaseudulla.

Sota-ajan harrastukset kotirintamalla painottuivat viihdepuolelle. Käytiin elokuvissa, kuunneltiin radiota ja luettiin kirjoja. Muuten elämä keskittyi välttämättömien tavaroiden ja elintarvikkeiden hankintaan, koska kaikesta oli puutetta.

Rintamaoloissa harrastuksille jäi enemmän aikaa vasta asemasotavaiheessa, joka alkoi keväällä 1942. Silloin miehet tekivät paljon ns. puhdetöitä. Ne olivat käytännön tarvikkeita tai koriste-esineitä. Myös isompia rakennuskohteita kuten sotilaskoteja ja rintamamiestaloja tehtiin tänä aikana.

Sodan jälkeiseen aikaan kuuluu jälleenrakennuskausi ja myöhempi vaurastumisen aika 1960-luvulta lähtien.

Harrastuksiin ei kiireisenä rakentamisen ja työnteon aikakautena riittänyt paljoa aikaa. Työiässä useat haastateltavat olivat kuitenkin olleet mukana järjestö- ja puoluetoiminnassa.

Vasta 1960-luvun lopulla elämä tuli helpommaksi mm. kodinkoneiden yleistymisen vuoksi. Autot ja televisio yleistyivät. Matkailusta tuli uusi koko kansan harrastus. Kesämökkien rakentaminen yleistyi. Nämä harrastukset olivat ilmausta vapaa-ajan lisääntymisestä ihmisten elämässä. Toisaalta kesämökin hankkiminen ilmensi tarvetta päästä takaisin maaseudulle, mistä oli muutamia vuosia aikaisemmin muutettu pois.

Nykyisten eläkeikäisten harrastukset ovat lähes aina alkaneet ennen eläkeikää. Esimerkiksi käsityöharrastus on voinut alkaa jo lapsuudessa 1920-luvulla, mutta matkailuharrastus vasta 1970-luvulla.

Sosiaaliturva kehittyi voimakkaasti 1900-luvun jälkipuoliskolla. Tämän ansiosta 1990-luvun eläkeikäisten elämä on turvatum-
paa kuin aikaisemmin. Kansaneläkkeen lisäksi monilla on

työeläke. Jotkut harrastusmuodotkin ovat yhteiskunnan tukemia. Näitä ovat esim. kansalaisopistojen ja kirjastojen toiminta.

Eläkeikäisten toiveista heijastuu hyvinvointiyhteiskunta. Eläkkeellä olevat ovat tyytyväisiä eläkkeelläoloaikaansa. Huolestumista heissä kuitenkin herättää se, riittävätkö tulevaisuudessa varat kaikkeen yhteiskunnan tukemaan toimintaan. Heikentynyt terveys ja toimintakyky tuottavat monille ongelmia. Silloin harrastuksia ja yhteydenpitoa ystäviin on pakko vähentää.

Tutkimus voisi tulevaisuudessa tarkastella harrastusten muuttamista. Mitkä ovat yleisimmät harrastukset, kun ikäryhmän kasvuympäristö on erilainen? Kuinka harrastukset jakaantuvat eri ammattiryhmissä, kun ammattirakenne on toinen? Kuinka pidempi koulutus muuttaa vapaa-ajan käyttöä eläkeiässä?

Tässä tutkimuksessa esilletulleita yksittäisiä harrastuslajeja voitaisiin tutkia lähemmin.

LÄHDELUETTELO

1. Julkaisematon alkuperäinen tilastoaineisto

Liedon eläkeikäisten terveystutkimuksen aineisto vuosilta 1990-91. Lomakkeet ja tiedostot tallennettuna Oulun yliopiston kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitoksella.

2. Haastattelut

Aaltonen, Vera, terveydenhoitaja. 17.5.1996.

Ilmolahti, Reino, koulunjohtaja. 27.5.1996.

Johansson, Aira, rouva. 4.6.1996.

Johansson, Henrik, muurari. 4.6.1996.

Mäkynen, Jorma, varastonhoitaja. 17.5.1996.

Nurmi, Helmi, agronomi. 30.5.1996.

Peltola, Toivo, kirvesmies. 29.5.1996.

Raininko, Aili, rouva. 4.6.1996.

Saralehto, Antti, talousjohtaja. 6.6.1996.

Saralehto, Maire, rouva. 6.6.1996.

Tuominen, Helmi, rouva. 3.6.1996.

Tuominen, Lauri, maanviljelijä. 6.6.1996.

3. Tutkimuskirjallisuus ja artikkelit

Ahto, Sampo: Lopputaistelut Käsivarressa. - Suomi sodassa.

Toim. Jorma Järventaus. Kolmas painos. Helsinki 1984.

Alestalo, Matti; Eskola, Katarina; Gronow, Pekka: Kansallinen

yleiskulttuuri.- Suomen kulttuurihistoria 3. Toim. Päiviö Tommila; Aimo Reitala; Veikko Kallio. Porvoo 1982.

Eskola, Katarina: Kirjojen lukeminen. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993, 21-39.

Facta 2001, osa 5. Porvoo 1983.

Haataja, Lauri: Jälleenrakentava Suomi. - Suomen historian Pikukujättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.

Hanhela, Tapio: Veteraanien kuntoutus. Acta Universitatis Ouluensis Medica D 358. Oulu 1995.

Heikkinen, Eino; Waters, W. E.; Brzezinski, Z. J. (Eds.): The elderly in eleven countries. World Health Organization. Copenhagen 1983.

Heikkinen, Eino; Arajärvi, Riitta-Liisa; Jylhä, Marja; Koskinen, Simo; Pekurinen, Markku; Pohjolainen, Pertti: Eläkeikäiset Tampereella. Kansanterveystieteen julkaisuja M 65/81. Tampere 1981.

Hentilä, Seppo: Sportti tulee Suomeen. - Suomalaisten tarina 2. Toim. Jaakko Itälä. Helsinki 1993.

Hietanen, Silvo: Evakkojen kohtalo. - Suomi sodassa. Kolmas painos. Toim. Jorma Järventausta. Helsinki 1984.

Hietanen, Silvo: Siviiliväestön paluu Karjalaan. - Suomi sodas-

sa. Kolmas painos. Toim. Jorma Järventaus. Helsinki 1984.

Hietanen, Silvo: Karjalan jälleenrakentaminen. - Suomi sodassa. Kolmas painos. Toim. Jorma Järventaus. Helsinki 1984.

Hietanen, Silvo: Karjalan evakuoiminen. - Suomi sodassa. Kolmas painos. Toim. Jorma Järventaus. Helsinki 1984.

Hurskainen, Raija: Tutkimus vanhusväestön toiminnallisesta ja sosiaalisesta integraatiosta kaupunkimaisessa ja maaseutumaisessa yhteisössä. Turun yliopisto. Sosiologisia tutkimuksia 118. Turku 1988.

Isoaho, Raimo: Astma ja krooninen obstruktiivinen keuhkosairaus iäkkäässä väestössä - vallitsevuus ja yhteydet toimintakykyyn. Acta Universitatis Ouluensis D 347. Oulu 1995.

Jutikkala, Eino: 'Väestöllisen muuttumisen' ensimmäinen porras. - Suomalaisten tarina 2. Toim. Jaakko Itälä. Helsinki 1993.

Jylhä, Marja: Terveys ja sairaus. - Vanheneminen ja elämäntilanne. Toim. Pertti Pohjolainen ja Marja Jylhä. Mänttä 1990.

Kataja, Annamaija: Lotta Svärd. - Suomenhistoria 7. Toim. Yrjö Blomstedt. Espoo 1987.

Koskinen, Raija: Yli 75-vuotiaiden porilaisten elinolosuhtetutkimus. Porin kaupungin tutkimuksia 96/1994. Pori 1994.

Kruus, Lauri: Vanhusten vireys ja osallistuminen. Kirkon

tutkimuskeskus. Sarja A nro 50. Pieksämäki 1989.

Kulha, Keijo: Aseveliliike - yksimielisyyden koulu. - Suomen historia 7. Toim. Yrjö Blomstedt. Espoo 1987.

Laine, Antti: Suomi sodassa. - Suomen historian Pikkujättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.

Lehtonen, Juhani U. E.: Kaupungistuva kansankulttuuri. - Suomen kulttuurihistoria 3. Toim. Päiviö Tommila; Aimo Reitala; Veikko Kallio. Porvoo 1982.

Liedon kunnalliskertomus 1995.

Liikkanen, Mirja: Televisio, video, kotitietokoneet ja radio - sähköisen kuvan ja uusien ilmaisutapojen läpimurtoja. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993, 53-67.

Liikkanen, Mirja; Pääkkönen, Hannu: Arjen kulttuuria. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993.

Lindqvist, Markku; Kangassalo, Pertti: Kotitalouksien kulutusmenot 1994. Tilastokeskus. Tulot ja kulutus 4/1996.

Manninen, Ohto: Suomi toisessa maailmansodassa. - Suomen historia 7. Toim. Yrjö Blomstedt. Espoo 1987.

Mikola, K.J.: Suojeluskuntajärjestö. - Otavan Iso Tietosanakirja 8. Helsinki 1964.

- Nevatalo, Seppo: Vanhus kaupungissa. Oulun ev.lut. seurakuntien diakoniatoimisto. Oulu 1972.
- Niemi, Iris; Pääkkönen, Hannu: Vuotuinen ajankäyttö. Tilastokeskus. Tutkimuksia 183. Helsinki 1992.
- Nurminen, Anna-Marja: Harrastustutkimus 1969. Yleisradio. PTS-tutkimuksia 9/69.
- Nygård, Toivo; Kallio, Veikko: Rajamaa. - Suomen historian Pikkujättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.
- Nyky-suomen Tietosanakirja 3. Porvoo 1993.
- Olkkonen, Tuomo: Modernisoituva suuriruhtinaskunta. - Suomen historian Pikkujättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.
- Otavan Iso Tietosanakirja 3. Helsinki 1962.
- Piepponen, Paavo: Harrastusten valinta. Helsingin yliopisto. Helsinki 1960.
- Pitkänen, Kari: Suomen väestön historialliset kehityslinjat. - Suomen väestö. Toim. Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola; Kari Pitkänen. Hämeenlinna 1994.
- Pitkänen, Marita; Ruth, Jan-Erik: Osallistuminen harrastus- ja opiskelutoimintaan eläkeiässä. Gerontologia 2/1992, 83-96.

Pohjolainen, Pertti: Toimintakykyisyys, terveydentila ja elämäntyyli 71-75-vuotiailla miehillä. Studies in sport, physical education and health 23, University of Jyväskylä. Jyväskylä 1987.

Pääkkönen, Hannu: Kulttuuritilaisuudet ja osallistuminen. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993, 99-114.

Qvist, Martti: Lukemisharrastus. Hämeenlinna 1960.

Ruikka, Ilmari; Aalto, Teuvo; Juva, Kale; Kallio, Veikko; Konu, Vilho; Kuusela, Vesa; Mattila, Kari; Ojala, Toini; Seppänen, Asko, Sourander, Leif; Tarkkanen, Pekka: Turun vanhusten terveydentila vuonna 1983. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja ML:43. Turku 1984.

Sakari-Rantala, Ritva; Era, Pertti; Heikkinen, Eino; Heikkinen, Riitta-Liisa; Laukkanen, Pia; Ruoppila, Isto; Suominen, Harri; Suutama, Timo: Iäkkäiden toimintakyky- ja terveystutkimus. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 2. Helsinki 1995.

Salokangas, Raimo: Itsenäinen tasavalta. - Suomen historian pikkujättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.

Sauri, Tuomo: Sanoma- ja aikakauslehtien lukeminen. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993, 41-51.

Selén, Kari: Tasavalta hakee suuntaa. - Suomen historia 7. Toim. Yrjö Blomstedt. Espoo 1987.

Seppänen, Susanna: Luovan toiminnan harrastaminen. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2/1993, 7-19.

Soramäki, Martti; Sauri, Tuomo: Tietoja suomalaisten ajankäytöstä. Yleisradio. PTS-elin, sarja B 3/1977.

Starck, Margaretha: Vanhustutkimus 1968. 60 vuotta täyttäneen väestönosan asumistaso, harrastukset, sosiaaliset kontaktit sekä uskonnollinen käyttäytyminen. Yleisradio. PTS-tutkimuksia 14/69.

Steffa, Liisa: Puhdetyöt rintamalla. - Suomi sodassa. Toim. Jorma Järventaus. Kolmas painos. Helsinki 1984.

Suistoranta, Kari: Liedon historia 2. Turku 1988.

Suutama, Timo; Salminen, Keijo; Ruoppila, Isto: Fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky, osa 2. julkaisussa Iäkkäiden elinolosuhteet sekä psyykinen ja sosiaalinen toimintakykyisyys. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M:63. Helsinki 1988.

Takala, Pentti; Rahkonen, Ossi: Ikä, luokka vai kunto? Iäkkäiden harrastus- ja osallistumisaktiivisuuteen vaikuttavat tekijät. Gerontologia 4/1995, 252-267.

Tarkka, Jukka: Ylös rotkosta. - Itsenäinen Suomi. Toim. Jukka Tarkka; Allan Tiitta. Helsinki 1987.

Tarkka, Jukka: Linja syntyy. - Itsenäinen Suomi. Toim. Jukka

Tarkka; Allan Tiitta. Helsinki 1987.

Tarkka, Jukka; Manninen, Ohto: Sotien henkilötappiot. - Suomen historia 7. Toim. Yrjö Blomstedt. Espoo 1987.

Tiihonen, Seppo: Valtio isännäksi. - Suomalaisten tarina 4. Toim. Jaakko Itälä. Helsinki 1993.

Toiviainen, Tellervo; Martti, Hannele: Sosiaalinen osallistuminen ja tyytyväisyys vanhuusiässä. Oulun yliopisto. Oulu 1983.

Turpeinen, Oiva: Kansantautien valta taittuu - lapset erityis-
suojeleluun. - Suomalaisten tarina 2. Toim. Jaakko Itälä. Helsinki 1993.

Vaittinen, Seppo: Aatteiden murrokset. - Sata suomalaisen kulttuurin vuotta 1870-luvulta nykyaikaan. Porvoo 1974.

Valkonen, Tapani; Nikander, Tuomo: Vanhojen ikäluokkien koon ja rakenteen muutokset. - Vanheneminen ja elämäntyyli. Toim. Pertti Pohjolainen ja Marja Jylhä. Mänttä 1990.

Vannemaa, Marita: Iäkäs nainen Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 101. Jyväskylä 1993.

Vartiovaara, Klaus: Mannerheimin Lastensuojeluliitto - Otavan Iso Tietosanakirja 5. Helsinki 1963.

Vihavainen, Timo: Hyvinvointi-Suomi. - Suomen historian Pikku-

jättiläinen. Toim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1987.

Wiiio, Osmo: Kansakunta elää radion kanssa. - Suomalaisten tarina 3. Toim. Jaakko Itälä. Helsinki 1993.

Liite 1

TEEMAHAASTATTELUJEN TIIVISTELMÄT

79-vuotias varastonhoitaja on syntynyt vuonna 1917 Ikaalisissa. Hän tuli Turkuun kauppakouluun. Talvisotaan hän joutui tammi-kuussa 1940 Virolahden rannikkopuolustukseen ryhmänjohtajana, ei kuitenkaan taistelutilanteeseen. Välikauhan ajan hän oli vakinaisessa armeijassa. Haavoituttuaan Lahdenpohjan valtauksessa 9.8.1941 hän oli vuoden ajan sairaalassa sekä Suomessa että Ruotsissa. Juhannuksena 1943 hän joutui Itä-Karjalan sotilashallintoon saksalaisten joukoissa.

Sodan jälkeen hän opiskeli kauppateknikoksi. Työvuosia Jalostajalla kertyi 36. Perhe muutti Lietoon vuonna 1964. Liedossa hän oli mukana kunnallispolitiikassa eri tasoilla: valtuustossa, kunnanhallituksessa ja lautakunnissa sosiaalidemokraattisen puolueen edustajana. Luottamustoimet jatkuvat Härkätien terveyskeskuksen hallituksessa.

Eläkkeensaajien järjestö on ollut eläkeajan tärkein harrastusmuoto. Siinä haastateltavamme on ollut mukana monella tasolla. Hän on Eläkkeensaajien keskusliiton liittohallituksen jäsen ja on ollut Varsinais-Suomen piirin johdossa. Hän on myös perustanut Liedon Eläkkeensaajat.

Kunnallispolitiikan ja Eläkkeensaajien kerhon ohella haastateltava mainitsee kolmantena harrastuksena matkustamisen ulkomaille. Sotainvalidien toimintaan hän on myös osallistunut Liedossa.¹

1. Jorma Mäkysen haastattelu 17.5.1996.

69-vuotias terveydenhoitaja on syntynyt vuonna 1927 Viipurissa. Lapsuudenkoti oli Ensossa. Talvisodan syttyessä 30.11.1939 hän oli 11-vuotias. Perhe oli evakossa Parkanossa ja Ikaalisissa. Vajaaksi kahdeksi vuodeksi he palasivat Ensoon.

Hän on muuttanut Lietoon noin 30 vuotta sitten. Eläkkeellä hän on ollut viisi vuotta. Tekemistä on ollut paljon tänä aikana. Miehen kanssa he liikkuvat asuntovaunulla. Ulkomaille he matkustavat noin kolme kertaa vuodessa. "Teatterissa ja oopperasakin on Liedosta helppo käydä", hän sanoo.

Kotiin tulee paljon lehtiä. Talvisin hän katselee televisiota. Kesällä riittää töitä pihalla ja puutarhassa. Hän lukee myös puutarhanhoitoa käsitteleviä kirjoja. Viime aikoina hän on luenut myös hengellistä kirjallisuutta. Uudeksi harrastukseksi on tullut Liedon seurakunnan naisten piiri.

Uiminen on haastateltavalle mieluisa harrastus. Hänellä on paljon ystäviä ja sukulaisia lähellä. Kaukana asuvien kanssa hän on kirjeenvaihdossa. Monien nuoruuden ystävien kanssa yhteydet ovat uudelleen palautuneet.

Eläkkeelläolon ensimmäisinä vuosina hän hoiti iäkästä äitiään, joka kuoli kolme vuotta sitten.

Ennen eläkeikää haastateltavamme on toiminut 12 vuotta valtuustossa ja 8 vuotta kunnanhallituksessa sekä oman puolueensa kokouksen puheenjohtajana ja sihteerinä Liedossa. Joitakin luottamustoimia hänelle jäi myös eläkevuosien alkuun, kuten jäsenyys terveydenhuollon valvontajaostossa ja Loimaan sairaalan johtokunnassa.¹

1. Vera Aaltosen haastattelu 17.5.1996.

71-vuotias koulunjohtaja on syntynyt vuonna 1925 Turussa. Koulunkäynti jäi kesken, kun hän 17-vuotiaana meni sotaan. Asemasodan aikana hän oli ensin Krivillä ja sitten Sallassa saksalaisten joukoissa. Kesäkuun 4. päivänä 1944 tuli sieltä lähtö Kannakselle. Sodan jälkeen hän kävi koulun loppuun ja opiskeli sitten Jyväskylän korkeakoulussa.

Hän on toiminut opettajana Liedossa melkein valmistumisestaan lähtien. Eläkkeelle hän pääsi 60-vuotiaana.

"Eläkeikä on ollut sisältörikasta, aika ei ole käynyt pitkäksi", hän kertoo.

Rakentaminen on ollut tärkeä harrastus. Hän on tehnyt huonekaluja, veneitä ja rakentanut kesämökkejä ja saunoja. Viimeksi hän on tehnyt kesämökille uuden rantasaunan.

Veneiden rakentamisen ohella meri on kiinnostanut häntä enemmänkin. Hän on maalannut meriaiheisia tauluja. Mereen hän tutustui lähemmin toimiessaan viitenä kesänä sillinkalastajana ensin Jäämerellä ja sitten Islannin ja Shetlannin vesillä 1960-luvulla.

Haastateltava sanoo, että hän on aina ollut lukuintoinen. Viime aikoina lukeminen on rajoittunut uskonnolliseen kirjallisuuteen. Totuuden etsiminen ja uskonnolliset kysymykset ovat olleet pohjavireenä hänen elämässään nuoresta asti.

Näin keväisin hän nauttii luonnossa liikkumisesta. Samoin hän iloitsee kun saa kulkea lapsuusmaisemissa Raunistulassa.¹

1. Reino Ilmolahden haastattelu 27.5.1996.

74-vuotias kirvesmies on syntynyt vuonna 1922 Liedossa. Työelämään hän joutui pian rippikoulun jälkeen vuonna 1938. Talvisodan aikana helmikuun lopulla 1940 hän joutui kahdeksi viikoksi työvelvolliseksi. Syyskuussa 1941 hän sai kutsun alokkaaksi. Kotiutus tapahtui marraskuussa 1944. Sodan jälkeen hän aloitti kirvesmiehen työt yhdessä isänsä ja veljensä kanssa.

Haastateltavamme asuu kotikylässään. Kaksi kuukautta ennen eläkeikää hän joutui jäämään sairaseläkkeelle. "Eläkkeellä aika ei ole ollenkaan tullut pitkäksi", sanoo haastateltavamme. Tosin suuri muutos oli vaimon kuolema kaksi vuotta sitten. Silloin hän joutui opettelemaan kaupassa käymisen ja muun sellaisen, mitä ei ollut tottunut tekemään.

Aika kuluu oman talon ja puutarhan hoitamisessa. Hän pitää kunnossa myös lapsuuskodin pihan ja rakennukset.

Ystävät käyvät usein häntä tervehtimässä. Itse hän käy syntymäpäivillä ja muissa perhejuhlissa. Haasteltava sanoo, ettei hän ole kiinnostunut rientoihin menemisestä.¹

88-vuotias agronomi on syntynyt vuonna 1908 Liedossa. Perheen yhdeksästä lapsesta vain kaksi jäi eloon. Muut kuolivat lapsena.

Hän on viljellyt kotitilaansa Kaskalan kylässä. Maanviljelystyö jatkui vielä eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Samoin hän on ollut kunnanvaltuustossa vielä eläkevuosina. Yhteensä valtuustokautta kesti 26 vuotta. Hän toimi myös kirjastolautakunnassa. Puolueiden toiminta ja ohjelmat kiinnostavat yhä haastateltavaamme.

1. Toivo Peltolan haastattelu 29.5.1996.

Kirjojen lukeminen on ollut hänen harrastuksensa nuoresta asti. Kirjastosta tuodaan kirjat kotiin, kun hän itse ei enää pääse hakemaan.

Haastateltava on perustanut Lietoon Maatalousnaisten järjestön sodan aikana. Hänen järjestötoimintansa tärkeimpänä tavoitteena on ollut maaseudun naisten aseman parantaminen. Hyvä koulutus ja isän antama henkinen perintö vahvistivat uskoa naisten ja miesten tasa-arvoisuudesta. "Käytännön elämässä tasa-arvo ei toteutunut", sanoo haastateltava.

Korkea ikä on heikentänyt terveyttä. Haastateltava osallistuu kerran viikossa hoivaosaston intervallihoitoon, vaikka asuu kotona.¹

83-vuotias rouva on syntynyt vuonna 1913 Kokemäellä. Hänellä on kuusi lasta. Vuonna 1952 he muuttivat Turun seudulle. Liedon kirkolle he tulivat vuonna 1962. Hän on 11-vuotiaasta asti ollut poissa kotoa ja vieraalla työssä. Isä kuoli Amerikassa, kun hän oli seitsemänvuotias. Sodan aikana hän hankki perheelleen rintamamiestilan ja karjan. Sairaudet ovat osittain määränneet elämäntulkua.

Turussa hän kävi ensin vaatetustehtaalla työssä 10 vuotta ja sen jälkeen oli Laihisen leipomolla apulaisena 18 vuotta.

Eläkkeellä ollessa ja miehensä kuoleman jälkeen haastateltavamme on ollut mukana SPR:n kerhossa ja Liedon Eläkkeensaajissa. SPR:n kerhossa hän toimi 15 vuotta ja lähes koko ajan sen puheenjohtajana. Eläkkeensaajissa hän toimi 5 vuotta emäntänä ja

1. Helmi Nurmen haastattelu 30.5.1996.

myös opintokerhon vetäjänä. Hän muistelee kerhoaikoja: "Oli kiivaa aikaa. Piti suunnitella kotona. Pääasia, että oli ohjelmaa ja hauskuutta ja välillä hyvinkin vakavaa." Sitten sairaus esti liikkumisen ja kerhotoiminnasta oli pakko luopua viisi vuotta sitten.

Haastateltavamme tekee käsitöitä. Virkkaaminen on mieluista. Sängynpeitteitä hän on tehnyt toistakymmentä. Mattojen kutominen jäi sairauden vuoksi pois harrastuksista vuonna 1972. Kolmantena harrastuksena haastateltava mainitsee lukemisen. Kirjastosta tuodaan kirjat kotiin, kun ei itse pääse hakemaan. Hän kertoo lisäksi hoitaneensa yhden lastenlapsistaan kouluihkään asti.¹

71-vuotias muurari on syntynyt vuonna 1925 Paraisilla.

17-20-vuotiaana hän oli sodassa. Sodan jälkeen perhe muutti Lietoon isän rintamamiestontille. Haastateltavamme toimi aluksi puutarhurina. Hän kasvatti kurkkua ja tomaattia kasvihuoneissa. Pian hän kuitenkin siirtyi rakennusalalle.

Tärkein harrastus nuoresta lähtien on ollut hanurinsoitto. Työvuosina soitto jäi vähemmälle. Noin viidenkymmenen iässä soittoharrastus voimistui. "Ja eläkkeelle pääsyn jälkeen se lisääntyi paljon", sanoo haastateltava. Vuonna 1976 hän liittyi mukaan yhtyeeseen nimeltä Harmonikkaveikot. Tällä hetkellä hän soittaa kokoonpanossa, jonka nimi on Vanhanaikaiset. Hän on säveltänyt mm. kappaleet Sillilä-valssi ja Meri-Lieto valssi. Haastateltavamme kertoo, että on ehtinyt soittaa neljä hanuria

1. Helmi Tuomisen haastattelu 3.6.1996.

loppuun. Turun Eläkkeensaajien Vanhat tanssit -nimistä kerhoa hän säesti viisi vuotta. Nämä kävivät esiintymässä vanhainkohteissa ja hoitolaitoksissa pari kertaa kuukaudessa.

Toisena harrastuksena haastateltava mainitsee toiminnan urheiluseurassa. Hän oli perustamassa Liedon Lujaa vuonna 1950 ja toimi rahastonhoitajana. Hän kertoo, että käy vieläkin urheiluseuran talkoissa silloin tällöin.

Kolmantena harrastuksena hänellä on edelleen puutarhanhoito. Marjapensaita on tontilla yli 1000. "Vuosi sitten jokirantaan istutettiin tervaleppää, visakoivua ja kuusta, yhteensä noin 500 kappaletta ja tammentaimiakin on kasvamassa", hän kertoo.¹

64-vuotias rouva on syntynyt vuonna 1932 Somerolla. Hän joutui 13-vuotiaana lähtemään kotoa työhön Lietoon. Oltuaan välillä kolme vuotta muualla, hän palasi Lietoon uuteen työpaikkaan. Myöhemmin hän kävi miehensä mukana muurausalan töissä. Sairautta on ollut jo työiässä. Välillä vointi on ollut parempi. Tällä hetkellä harrastuksiin kuuluu kerhotoiminta. Hän käy miehensä kanssa Eläkkeensaajien kerhossa joka toinen viikko. Hänellä on neljä lasta ja kuusi lastenlasta. Lastenlastenhoito on eräs harrastus. Kolmantena harrastuksena haastateltava mainitsee puutarhanhoidon. Heillä on runsaasti marjapensaita. Marjoja on viety myös torille myytäväksi. Lukemisharrastus on vähentynyt iän mukana.²

1. Henrik Johanssonin haastattelu 4.6.1996.

2. Aira Johanssonin haastattelu 4.6.1996.

82-vuotias rouva on syntynyt vuonna 1914 Koivistolla. Äiti kuoli hänen ollessaan kahden vuoden ja viiden kuukauden ikäinen. Hän kävi keskikoulun Koivistolla ja Perkjärven kotiteollisuuskoulun ompeluosaston.

Talvisodan ajan hän oli Koiviston mannerlinnakkeella lottatyössä. Isänsä ja siskonsa kanssa hän asui kotona, missä oli työvelvollisia majoitettuna. Linnake oli neljän kilometrin päässä. Kun Summa murtui oli pakko lähteä. He joutuivat sytyttämään kotinsa lähtiessään. Jatkosodan aikana heidän palattuaan Karjalaan hän ohjasi pikkulottien kerhotoimintaa.

Hänellä on kolme lasta ja neljä lastenlasta. He asuvat lähellä paitsi tytär, joka on Ruotsissa. Aviomies on kuollut muutama vuosi sitten. Hän on tehnyt pääasiassa työtä kodin piirissä. Nuorena hän oli kaupassa työssä noin kolme vuotta. Hän on asunut Liedossa ensin Vanhassalinnassa 30 vuotta ja sitten Liedon kirkolla viimeiset 10 vuotta.

Jo Koivistolla ja myöhemmin Liedossa hän osallistui marttojen toimintaan. Eläkeiässä hän on harrastanut ompelua ja ompelee itselleen vaatteita. Aikaisemmin hän ompeli myös lasten vaatteet, joskus miehenkin.

Kansalaisopistossa hän on käynyt voimistelussa, askartelemassa ja opiskelemassa englantia. Kun liikkuminen vaikeutui noin kuusi vuotta sitten jäivät kodin ulkopuoliset harrastukset.¹

1. Aili Rainingon haastattelu 4.6.1996.

82-vuotias maanviljelijä on syntynyt vuonna 1914 Liedossa. Armeijassa hän oli viestimiehenä Viipurissa vuosina 1936-37. Talvisodassa hän palveli JR 14 esikuntakomppaniassa. Välirauhan aikana hän oli viestimiehenä JR 35 esikunnassa. Asemasodan aikaan he olivat Maaselässä mm. Stalinin kanavalla, Poventsassa ja Karhumäessä. Sodan lopussa hän oli mukana mm. Tali-Ihantalan taisteluissa 25.6.-6.7.1944.

Eläkkeellä ollessaan haastateltava on hoitanut vaimoan kahdeksan vuoden ajan tämän sairastuttua vakavasti. Parina viime vuonna hän on myös uudelleen ollut mukana maanviljelystyössä apuna senjälkeen, kun hänen poikansa kuoli pari vuotta sitten.

Haastateltava hoitaa ja huoltaa veteraanien saunaa Korsutupaa ja tarvittaessa lämmittää vieraille saunan. Joskus hän osallistuu veteraanien retkille ja talkoissa hän ollut mukana keräämässä polttopuuta Korsutuvalle. Myös itselleen hän on kerännyt ja tehnyt polttopuut.

Mieluisa harrastus eläkepäivinä on ollut puuhuonekalujen sorvaus omassa verstashuoneessa. Puutyöt ja rakentaminen ovat olleet haastateltavan harrastuksia nuoresta alkaen. Sodan aikana hän teki monenlaisia puutöitä, esim. kauhoja, puukoppia, veitsiä, puukkoja, tuohivirsuja, puuastioita. Hän näytti haastateltajalle noin viiden litran vetoisen yhdestä puusta tehdyn astian, jossa oli vuosiluku 1943. Tyttarelleen hän teki pienen keinutuolin jo talvisodan aikana.¹

1. Lauri Tuomisen haastattelu 6.6.1996.

68-vuotias rouva on syntynyt vuonna 1928 Suistamolla. Koti oli Kaksosten hovi, jonka isä ja setä olivat ostaneet. Lapsia oli seitsemän. Äiti oli kuollut. Kotona oli paljon työtä. Lapset kävivät maatalouskerhossa kukin vuorollaan ja nuorisoseuran kansantänhuissa. Seitsemän vanhana haastateltavamme meni pikkulottiin. Rauhanteon 13.3.1940 jälkeen he olivat noin kaksi vuotta evakossa. Vuonna 1944 juhannuksen jälkeen tuli määräys lähteä jälleen. Hän jäi kuitenkin kahden sisarensa ja veljensä kanssa viljankorjuuseen ja heinäntekoon kotikylään. He olivat JS-komppanian palveluksessa rauhantekoon 4.9.1944 saakka. Haastateltavamme oli 16-vuotias toimiessaan lottana.

Liedossa perhe on asunut 25 vuotta. Heillä on kaksi lasta. Hän hoiti lapsia kotona 15 vuotta ja oli sen jälkeen osa-aikaisena myyjänä 20 vuotta. Jäätyään työstä pois hän hoiti tyttären poikaa kolme vuotta.

Eläkeiän harrastukset liittyvät kotiin. Puutarhanhoito ja käsitöiden tekeminen ovat keskeisellä sijalla. "Omasta puutarhasta on saatu marjat ja juurekset sekä maustekasvit", sanoo haastateltava. Hän myös ompelee edelleen. Aikaisemmin hän teki vaatteet itselleen ja lapsille sekä kutoi matot ja ryijyt.

Kodin ulkopuolisista harrastuksista haastateltava mainitsee Liedon seurakunnan naistenpiirin ja Liedon Karjalaiset. Miehen kanssa he kuuluvat myös Liedon Sotaveteraaneihin.¹

1. Maire Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

72-vuotias talousjohtaja on syntynyt vuonna 1924 Kauhavalla. 18-vuotiaana hänen ikäluokkansa otettiin armeijaan. Kotiutus sodasta tapahtui 3.3.1945. Siihen sisältyivät kaudet viestimiehenä Rukajärvellä, Kannaksella ja saksalaisten saattaminen pois Lapista.

Sodan jälkeen haastateltava on ollut 39 vuotta vankilalaitoksen palveluksessa. Eläkkeelle hän jäi seitsemän vuotta sitten Kakkolan talousjohtajan paikalta. Perhe on työn takia joutunut muuttamaan yhdeksän kertaa. He ovat asuneet mm. Karviolla, Oulussa, Sukevalla ja Turussa. "Työ oli samaanaikaan sekä työ että harrastus", sanoo haastateltava.

Hän on ollut kiinnostunut esim. siitä, kuinka työntekijöiden valinta vaikuttaa laitoksen toimintaan. Vankiloissa tehtävät työalat hän halusi opetella tuntemaan läpikotaisin.

Työn ohella koneiden ja laitteiden korjaus on ollut hänen harrastuksensa. Hän sanoo korjanneensa ainakin tuhat kelloa. Oman talon rakentamisen ja kodin korjaustyöt hän on pääosin tehnyt itse. Kansalaisopistossa hän on käynyt fysioterapiaan liittyvillä kursseilla. Hän kuuluu myös Liedon Sotaveteraaneihin.¹

1. Antti Saralehdon haastattelu 6.6.1996.

LIITE 2. Liedon terveystutkimuksen sosiaalista osallistumista ja harrastuksia koskeva haastattelulomake

SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN

1. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana osallistunut erilaisiin perhetapahtumiin (häät, hautajaiset, syntymäpäivät jne)?

_____ kertaa

2. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt erilaisissa kulttuuritilaisuuksissa (teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt jne)?

_____ kertaa

3. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt kirjastossa?

_____ kertaa

4. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt ravintolassa tai tansseissa?

_____ kertaa

5. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt kirkossa tai uskonnollisissa tilaisuuksissa?

_____ kertaa

□□

6. Kuinka monta kertaa viimeksi kuluneen vuoden aikana olette osallistunut erilaisiin yhteisöjen tai järjestöjen järjestämiin tilaisuuksiin? (juhlat, iltamat, esitelmätilaisuudet jne)

_____ kertaa

□□

7. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt urheilukilpailuissa katsojana tai osanottajana?

_____ kertaa

□□

8. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana osallistunut kansalaisopiston kurssille tai harrastuspiireihin?

_____ kertaa

□□

9. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt matkoilla ulkomailla?

_____ kertaa

□□

10. Kuinka monta kertaa olette viimeksi kuluneen vuoden aikana käynyt matkoilla kotimaassa (vain yli 100 km matkat otetaan huomioon)?

_____ kertaa

┌┐

11. Oletteko osallistunut vielä joihinkin muihin tilaisuuksiin?

Mihin? _____

Montako kertaa viimeksi kuluneen vuoden aikana? _____ kerta
taa

┌┐

HARRASTUKSET

Kuinka yleensä käytätte ajan, joka jää jäljelle välttämättömien kotitöiden ja muiden tehtävien hoidon jälkeen? Teettekö seuraavia asioita?

12. Kuuntelette radiota

1 ei

2 kyllä

┌

13. Katselette televisiota

1 ei

2 kyllä

┌

14. **Luette lehtiä**

1 ei

2 kyllä

┌

15. **Luette kirjoja**

1 ei

2 kyllä

┌

16. **Teette käsitöitä tai askartelette**

1 ei

2 kyllä

┌

17. **Teette piha- tai muita ulkotöitä**

1 ei

2 kyllä

┌

18. **Harrastatte liikuntaa**

1 ei

2 kyllä

┌

19. **Opiskelette**

1 ei

2 kyllä

┌

20. **Tapaatte ystäviä ja tuttavია**

1 ei

2 kyllä

┌

21. **Muuta, mitä?** _____

1 ei

2 kyllä

┌

Liitetaulukko 1. 64-74-vuotiaiden lietolaisten ammattiryhmät sukupuolen mukaan.

Ammattiryhmä	Miehet (N=321)		Naiset (N=417)	
	N	%	N	%
1. Suunnittelu-, hallinto-, opetus tai muu vastaava työ	14	4.4	9	2.2
2. Työnjohtotehtävät teolli- suudessa, rakennustöissä jne.	23	7.2	2	0.5
3. Ruumiillinen työ teolli- suudessa, rakennustöissä jne.	168	52.3	120	28.8
4. Toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ	27	8.4	101	24.2
5. Maanviljelys, karjanhoito tai muu maataloustyö	89	27.7	134	32.1
6. Työ perheen ja kodin piirissä	0	0	51	12.2
Yhteensä	321	100.0	417	100.0

Liitetaulukko 2. Eläkeikäisten asuntotyyppi sukupuolen mukaan.

Asuntotyyppi	Miehet (N=488)		Naiset (N=708)	
	N	%	N	%
Mökki	11	2.3	22	3.1
Omakotitalo tai maalaistalo	353	72.3	430	60.7
Rivi-, kerrostalo	97	19.9	199	28.1
Vanhustentalo	8	1.6	8	1.2
Laitos, sairaala	19	3.9	46	6.5
Muu	0	0.0	3	0.4
Yhteensä	488	100.0	708	100.0

Liitetaulukko 3. Ilmoitettu liikenneyhteyksien taso kotoa kunnan keskustaan sukupuolen mukaan. Laitoksissa asuneet (N=65) eivät ole mukana taulukossa.

Liikenneyhteydet kotoa kunnan keskustaan	Miehet (N=469)		Naiset (N=662)	
	N	%	N	%
Hyvät	179	38.2	295	44.6
Keskinkertaiset	74	15.8	85	12.8
Huonot	216	46.0	282	42.6
Yhteensä	469	100.0	662	100.0

Liitetaulukko 4. Liedon terveystutkimukseen osallistuneiden syntymävuodet

	Miehet (N=488)	Naiset (N=708)
1894	1	2
1897	0	4
1898	2	3
1899	1	1
1900	2	3
1901	1	7
1902	2	5
1903	1	9
1904	1	12
1905	7	14
1906	9	8
1907	11	17
1908	14	25
1909	15	14
1910	15	14
1911	18	24
1912	23	28
1913	5	37
1914	15	28
1915	20	24
1916	13	33
1917	24	37
1918	19	37
1919	21	28
1920	37	33
1921	25	34
1922	29	36
1923	32	54
1924	38	48
1925	46	50
1926	41	39

Liitetaulukko 5. Liedon eläkeikäisten harrastukset iän ja sukupuolen mukaan (%).

Harrastus	Miehet			Naiset		
	64-74 (N=321)	75-84 (N=145)	85+ (N=20)	64-74 (N=417)	75-84 (N=228)	85+ (N=63)
Radion kuuntelu	95	88	65	94	84	59
TV:n katselu	97	87	60	96	87	68
Lehtien lukeminen	98	87	70	96	90	68
Kirjojen lukeminen	50	39	25	56	42	24
Käsityöt	41	23	10	73	51	25
Piha- ja muut ulkotyöt	86	47	20	69	32	8
Liikunta	59	38	15	53	24	5
Opiskelu	3	2	5	3	0	0
Tapaa ystäviä ja tuttavvia	84	65	50	87	67	48
Muu harrastus ¹	28	23	20	22	18	2

1 Ns. erityisharrastukset

Liitetaulukko 6. 64-74-vuotiaiden lietolaisten miesten harrastukset ammattiryhmän mukaan (%).

Harrastus	Ammattiryhmä ¹					p-arvo ²
	1 (N=14)	2 (N=23)	3 (N=168)	4 (N=27)	5 (N=89)	
Radion kuuntelu	100	100	95	100	93	0.384
TV:n katselu	100	100	95	96	100	0.193
Lehtien lukeminen	100	100	98	100	97	0.677
Kirjojen lukeminen	86	70	43	56	53	0.005
Käsityöt	57	61	39	37	37	0.174
Piha- ja muut ulkotyöt	100	83	85	78	88	0.378
Liikunta	79	65	61	56	52	0.300
Opiskelu	21	0	3	4	1	0.002
Tapaa ystäviä ja tuttaviam	100	87	84	78	82	0.433
Muu harrastus	71	48	27	22	20	<0.001

1 Ammattiryhmä:

- 1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ
- 2 = työnjohtotehtävät teollisuudessa, rakennustöissä jne.
- 3 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.
- 4 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ
- 5 = maanviljelys-, karjanhoito tai muu maataloustyö

2 Khiin neliötesti

Liitetaulukko 7. 64-74-vuotiaiden lietolaisten naisten harrastukset ammattiryhmän mukaan (%).

Harrastus	Ammattiryhmä ¹					p-arvo ²
	1 (N=9)	2 (N=122)	3 (N=101)	4 (N=134)	5 (N=51)	
Radion kuuntelu	100	94	92	94	92	0.862
TV:n katselu	89	97	100	93	98	0.051
Lehtien lukeminen	100	97	96	96	96	0.980
Kirjojen lukeminen	100	57	67	52	35	<0.001
Käsityöt	78	80	70	73	61	0.139
Piha- ja muut ulkotyöt	56	71	63	74	65	0.343
Liikunta	78	61	62	41	41	0.001
Opiskelu	44	1	5	3	0	<0.001
Tapaa ystäviä ja tuttavvia	100	89	88	87	75	0.066
Muu harrastus	67	23	24	18	18	0.013

1 Ammattiryhmä:

- 1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ
- 2 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.
- 3 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ
- 4 = maanviljelys-, karjanhoito tai muu maataloustyö
- 5 = työ perheen ja kodin piirissä

2 Khiin neliöttesti

Liitetaulukko 8. 64-74-vuotiaiden lietolaisten harrastukset peruskoulutuksen mukaan (%).

Harrastus	Peruskoulutus			p-arvo
	Vähemmän kuin kansakoulu	Kansakoulu	Enemmän kuin kansakoulu	
<u>Miehet</u>	N=21	N=274	N=26	
Radion kuuntelu	100	95	92	0.457
TV:n katselu	100	97	100	0.452
Lehtien lukeminen	90	99	100	0.024
Kirjojen lukeminen	38	48	88	<0.001
Käsityöt	48	38	58	0.124
Piha- ja muut ulkotyöt	71	86	92	0.108
Liikunta	62	57	77	0.135
Opiskelu	0	3	8	0.284
Tapaa ystäviä ja tuttavia	81	84	88	0.759
Muu harrastus ²	24	26	62	<0.001
<u>Naiset</u>	N=25	N=366	N=26	
Radion kuuntelu	84	94	92	0.126
TV:n katselu	100	96	96	0.609
Lehtien lukeminen	92	96	100	0.306
Kirjojen lukeminen	40	54	100	<0.001
Käsityöt	60	73	81	0.230
Piha- ja muut ulkotyöt	56	70	69	0.345
Liikunta	44	53	62	0.455
Opiskelu	4	2	27	<0.001
Tapaa ystäviä ja tuttavia	76	87	92	0.205
Muu harrastus ²	20	20	42	0.033

1 Khiin neliötesti

2 Ns. erityisharrastukset

Liitetaulukko 9. Niiden Liedon eläkeikäisten lukumäärät, joilla oli erityisharrastuksia.

Harrastus	Miehet	Naiset	Yhteensä
1. Ajanvietepelit			
Sanaristikot			
Kortinpeluu	12	41	53
Bingo	8	9	17
Pasianssi	4	8	12
Shakki	2	7	9
Palapelit	5	-	5
Ravit	-	2	2
Skruuvi	2	-	2
Lotto	1	1	2
Tietokilpailut	-	1	1
Uno-peli	1	-	1
	-	1	1
2. Luonto ja eläimet			
Kalastus	18	2	20
Marjastus	12	5	17
Metsästys	12	-	12
Sienestys	4	2	6
Kukkien hoito	1	1	2
Puutarhanhoito	1	1	2
Kasvien hoito	1	-	1
Kennelinpito	-	1	1
Koiranäyttelyt	-	1	1
Koirat	1	-	1
Koirien kasvatus	-	1	1
Luonnonsuojelu	1	-	1
Luonnon tutkiminen	-	1	1
Onkiminen	-	1	1
Pilkkiminen	1	-	1
Riistanhoito	1	-	1
3. Musiikki			
Harmonikan soitto	11	-	11
Kuorolaulu	5	3	8
Laulaminen	2	3	5
Lauluryhmä, joka käy sairaaloissa ja hoitolaitoksissa	3	1	4
Musiikki	3	1	4
Harmonin soitto	-	2	2
Mandoliinin soitto	2	-	2
Pianonsoitto	1	1	2
Uskonnollisen musiikin kuuntelu	-	2	2
Viulunsoitto	2	-	2
Kirkkokuoro	-	1	1
Kitaran soitto	-	1	1
Melodikan soitto	-	1	1

Musiikin kuuntelu			
Soitto	-	1	1
Sähköurkujen soitto	1	-	1
Taffelin soitto	1	-	1
Urkumusiikki	-	1	1
Äänilevyjen kuuntelu	-	1	1
	1	-	1
4.Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus			
	Miehet	Naiset	Yhteensä
Runonlausunta			
Runot	1	5	6
Kirjoittaminen	1	4	5
Päiväkirjan kirjoittaminen	2	2	4
Kirjeiden kirjoittaminen	1	2	3
Leikekirjojen teko sanoma- lehdistä	-	2	2
Matkakertomusten kirjoittaminen	-	1	1
Muistelmien yms. kirjoittaminen paikallislehteen	-	1	1
Muistelmien lukeminen nauhalle	1	-	1
Pakinoiden kirjoittaminen	-	1	1
Pakinoiden keräily	-	1	1
Runojen kirjoittaminen	1	-	1
Sotamuistojen kirjoittaminen kansallisarkistoon	-	1	1
	1	-	1
5.Urheilu ja liikunta			
Uinti	1	4	5
Autoilu	1	1	2
Jooga	-	2	2
Veneily	2	-	2
Hiihto	1	-	1
Keilailu	-	1	1
Laskettelu	1	-	1
Lentopallo	1	-	1
Matkailuvaunumatkailu	1	-	1
Purjehdus	1	-	1
Purjelento	1	-	1
Savikiekkoammunta	1	-	1
Tanssi	-	1	1
Tikanheitto	1	-	1
Vanhat tanssit	1	-	1
6.Kuvataide			
Taidemaalaus	5	5	10
Posliinimaalaus	-	5	5
Valokuvaus	3	-	3
Videokuvaus	2	-	2
Kaitafilmaus	1	-	1
Silkkimaalaus	-	1	1
Öljyvärimaalaus	-	1	1

7. Vapaaehtoistyö

	Miehet	Naiset	Yhteensä
Veteraanityö			
Leipominen	7	-	7
Lastenlastenhoito	-	3	3
Yhdistystoiminta	-	2	2
Eläkeläiskerhon ohjaus	2	-	2
Huonokuntoisten ystävien hoito	-	1	1
Lautamiehenä toimiminen	-	1	1
Pitokokkina toimiminen	1	-	1
Vanhustenhoito	-	1	1
	-	1	1

8. Käsityöt ja askartelu

Veistäminen			
Virkkaus	-	2	2
Kipsityöt	1	1	2
Leikkimökkien rakentaminen	1	-	1
Matonkutominen	1	-	1
Nikkarointi	-	1	1
Puuesineiden sorvaus	-	1	1
Puukoristekaiverrus	1	-	1
Puutyöt	1	-	1
Ristipistotyöt	1	-	1

9. Keräily

Huutokaupat	1	1	2
Postimerkkeily	2	-	2
Rahojen keräily	2	-	2
Aseiden keräily	1	-	1
Kotimuseon ylläpito	1	-	1
Vanhojen kellojen keräily	1	-	1

10. Historia

Historia	4	-	4
Kansanperinteen tutkiminen	1	-	1
Kulttuuri	1	-	1
Kulttuurihistorian tutkiminen	-	1	1
Loukkaisten kylän historia	-	1	1
Murteiden tutkiminen	1	-	1
Raamatun tutkiminen	1	-	1
Suomen historia	1	-	1
Talonpoikaiskulttuuri	1	-	1
Turun historia	1	-	1
Uskonnollisten kirjojen ja uskontojen tutkiminen	1	-	1

Liitetaulukko 10. Erityisharrastukset iän ja sukupuolen mukaan (%).

Harrastus	Miehet			Naiset		
	64-74 (N=322)	75-84 (N=146)	85+ (N=20)	64-74 (N=417)	75-84 (N=228)	85+ (N=63)
Ajanvietepelit	6.8	4.8	5.0	11.5	7.0	1.6
Luonto ja eläimet	10.6	3.4	0.0	2.6	0.4	0.0
Musiikki	3.1	8.9	5.0	1.9	4.0	0.0
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	1.6	0.7	0.0	2.4	4.0	0.0
Liikunta	2.5	1.4	0.0	1.7	0.4	0.0
Kuvataide	3.1	0.0	0.0	1.9	1.3	0.0
Vapaaehtoistyö	2.5	0.7	0.0	1.7	0.4	0.0
Käsityö ja askartelu	1.2	2.1	0.0	1.0	0.4	0.0
Keräily	1.2	0.0	0.0	0.0	0.4	0.0
Historia	1.6	1.4	10.0	0.0	0.9	0.0

Liitetaulukko 11. 64-74-vuotiaiden miesten erityisharrastukset¹ ammattiryhmän mukaan (%).

Erityisharrastus	Ammattiryhmät ²									
	1 (N=14)		2 (N=23)		3 (N=168)		4 (N=27)		5 (N=90)	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)
Ajanvietepelit	0	(0.0)	4	(17.4)	11	(6.6)	1	(3.7)	6	(6.7)
Luonto ja eläimet	0	(0.0)	5	(21.7)	22	(13.1)	2	(7.4)	5	(5.6)
Musiikki	2	(14.3)	0	(0.0)	3	(1.8)	1	(3.7)	4	(4.4)
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	1	(7.1)	0	(0.0)	0	(0.0)	2	(7.4)	2	(2.2)
Urheilu ja liikunta	2	(14.3)	1	(4.4)	3	(1.8)	2	(7.4)	0	(0.0)
Kuvataide	2	(14.3)	3	(13.4)	3	(1.8)	1	(3.7)	1	(1.1)
Vapaaehtoistyö	3	(21.4)	1	(4.4)	4	(2.4)	0	(0.0)	0	(0.0)
Käsityö ja askartelu	0	(0.0)	0	(0.0)	1	(0.6)	1	(3.7)	2	(2.2)
Keräily	2	(14.3)	0	(0.0)	1	(0.6)	1	(3.7)	0	(0.0)
Historia	1	(7.1)	0	(0.0)	2	(1.2)	1	(3.7)	1	(1.1)

1 Haastattelulomakkeen kohta 'Muu harrastus'

2 Ammattiryhmät:

1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ

2 = työnjohtotehtävät teollisuudessa, rakennustöissä jne.

3 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.

4 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ

5 = maanviljelys-, karjanhoito tai muu maataloustyö

Liitetaulukko 12. 64-74-vuotiaiden naisten erityisharrastukset¹ ammattiryhmän mukaan (%).

Erityisharrastus	Ammattiryhmät ²									
	1 (N=9)		2 (N=122)		3 (N=101)		4 (N=134)		5 (N=51)	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)
Ajanvietepelit	2	(22.2)	21	(17.2)	11	(10.9)	8	(6.0)	6	(11.8)
Luonto ja eläimet	1	(11.1)	5	(4.1)	1	(1.0)	3	(2.2)	1	(2.0)
Musiikki	1	(11.1)	0	(0.0)	2	(2.0)	3	(2.2)	2	(3.9)
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	2	(22.2)	0	(0.0)	3	(3.0)	2	(2.2)	2	(3.9)
Urheilu ja liikunta	1	(11.1)	1	(0.8)	3	(3.0)	2	(1.5)	0	(0.0)
Kuvataide	2	(22.2)	1	(0.8)	1	(1.0)	4	(3.0)	0	(0.0)
Vapaaehtoistyö	0	(0.0)	1	(0.8)	3	(3.0)	2	(1.5)	1	(2.0)
Käsityö ja askartelu	0	(0.0)	1	(0.8)	1	(1.0)	1	(0.8)	1	(2.0)
Keräily	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)
Historia	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)

1 Haastattelulomakkeen kohta 'Muu harrastus'

2 Ammattiryhmät:

1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ

2 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.

3 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ

4 = maanviljelys-, karjanhoito tai muu maataloustyö

5 = työ perheen ja kodin piirissä

Liitetaulukko 13. 64-74-vuotiaiden lietoilaisten erityisharrastukset peruskoulutuksen mukaan (%).

Erityisharrastus ¹	Peruskoulutus						p-arvo ²
	Vähemmän kuin kansakoulu		Kansakoulu		Enemmän kuin kansakoulu		
Miehet	N=21		N=275		N=26		
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Ajanvietepelit	0	(0.0)	19	(6.9)	3	(11.5)	0.294
Luonto ja eläimet	3	(14.3)	28	(10.2)	3	(11.5)	0.828
Musiikki	0	(0.0)	7	(2.6)	3	(11.5)	0.029
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	0	(0.0)	4	(1.5)	1	(3.9)	0.537
Urheilu ja liikunta	0	(0.0)	5	(1.8)	3	(11.5)	0.007
Kuvataide	0	(0.0)	9	(3.3)	1	(3.9)	0.689
Vapaaehtoistyö	0	(0.0)	7	(2.6)	1	(3.9)	0.691
Käsityö ja askartelu	0	(0.0)	4	(1.5)	0	(0.0)	0.707
Keräily	0	(0.0)	3	(1.1)	1	(3.9)	0.416
Historia	1	(4.8)	4	(1.5)	0	(0.0)	0.398
Naiset	N=25		N=366		N=26		
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Ajanvietepelit	3	(12.0)	41	(11.2)	4	(15.4)	0.809
Luonto ja eläimet	0	(0.0)	9	(2.5)	2	(7.7)	0.191
Musiikki	0	(0.0)	5	(1.4)	3	(11.5)	0.001
Kirjoittaminen, lausunta ja kirjallisuus	1	(4.0)	7	(1.9)	2	(7.7)	0.153
Urheilu ja liikunta	1	(4.0)	4	(1.1)	2	(7.7)	0.026
Kuvataide	0	(0.0)	5	(1.4)	3	(11.5)	0.001
Vapaaehtoistyö	0	(0.0)	7	(1.9)	0	(0.0)	0.609
Käsityö ja askartelu	0	(0.0)	4	(1.1)	0	(0.0)	0.755
Keräily	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	e.t. ³
Historia	0	(0.0)	0	(0.0)	0	(0.0)	e.t. ³

1 Haastattelulomakkeen kohta 'Muu harrastus'

2 Khiin neliöttesti

3 e.t. = ei tilastollista testiä

Liitetaulukko 14. Liedon eläkeikäisten sosiaalinen osallistuminen iän ja sukupuolen mukaan (%).

Osallistuminen edeltäneen vuoden aikana	Miehet			Naiset		
	64-74 (N=321)	75-84 (N=145)	85+ (N=20)	64-74 (N=417)	75-84 (N=228)	85+ (N=63)
Perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät						
0 kertaa						
1-2 kertaa	47	46	60	35	49	60
3 kertaa tai useammin	28	37	15	33	29	27
	25	17	25	32	22	13
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt						
0 kertaa	71	90	90	62	84	98
1-2 kertaa	18	6	10	26	12	2
3 kertaa tai useammin	11	4	0	12	4	0
Kirjasto						
0 kertaa	82	89	90	77	88	94
1-2 kertaa	1	1	0	2	1	0
3 kertaa tai useammin	17	10	10	21	11	6
Ravintola tai tanssit						
0 kertaa	78	92	100	91	98	98
1-2 kertaa	11	3	0	5	1	2
3 kertaa tai useammin	11	5	0	4	1	0
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet						
0 kertaa	57	60	55	44	52	64
1-2 kertaa	22	12	10	16	10	11
3 kertaa tai useammin	21	28	35	40	38	25
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet						
0 kertaa	67	77	85	72	78	84
1-2 kertaa	13	12	5	10	9	10
3 kertaa tai useammin	20	11	10	18	13	6
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana						
0 kertaa	87	95	95	98	98	100
1-2 kertaa	7	3	0	1	1	0
3 kertaa tai useammin	6	2	5	1	1	0
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit						
0 kertaa	77	86	85	74	80	89
1-2 kertaa	2	2	0	0	0	0
3 kertaa tai useammin	21	12	15	26	20	11
Ulkomaanmatkat						
0 kertaa	60	84	90	64	88	98
1-2 kertaa	33	16	10	31	9	2
3 kertaa tai useammin	7	0	0	5	3	0
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat						
0 kertaa	42	66	85	42	65	92
1-2 kertaa	33	21	0	37	21	6
3 kertaa tai useammin	25	13	15	21	14	2
Muut tilaisuudet						
0 kertaa	96	92	95	96	96	94
1-2 kertaa	2	3	0	2	0	1
3 kertaa tai useammin	2	5	5	2	4	5

Tietotaulukko 15. 64-74-vuotiaiden lietalolaisten miesten sosiaalinen osallistuminen edeltäneen vuoden aikana ammattiryhmittäin (%).

Sosiaalisen osallistumisen muoto	Ammattiryhmät ²					p-arvo ¹
	1 (N=14)	2 (N=23)	3 (N=168)	4 (N=27)	5 (N=89)	
Perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät						
0 kertaa	36	48	44	44	54	0.119
1-2 kertaa	28	43	33	22	18	
3 kertaa tai useammin	36	9	23	33	28	
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt						
0 kertaa	29	48	79	59	72	<0.001
1-2 kertaa	21	35	14	30	17	
3 kertaa tai useammin	50	17	7	11	11	
Kirjasto						
0 kertaa	57	65	89	85	76	0.010
1-2 kertaa	0	0	1	0	2	
3 kertaa tai useammin	43	35	11	15	21	
Ravintola tai tanssit						
0 kertaa	71	78	82	74	73	0.669
1-2 kertaa	14	9	8	7	16	
3 kertaa tai useammin	14	13	10	19	11	
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet						
0 kertaa	57	52	62	59	47	0.013
1-2 kertaa	7	30	24	19	18	
3 kertaa tai useammin	36	17	14	22	35	
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet						
0 kertaa	43	83	71	70	57	0.010
1-2 kertaa	7	4	14	4	16	
3 kertaa tai useammin	50	13	14	26	27	
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana						
0 kertaa	79	83	89	81	90	0.673
1-2 kertaa	14	4	7	11	4	
3 kertaa tai useammin	7	13	5	7	6	
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit						
0 kertaa	43	74	79	89	76	0.206
1-2 kertaa	0	4	2	0	1	
3 kertaa tai useammin	57	22	19	11	22	
Ulkomaanmatkat						
0 kertaa	29	61	64	67	54	0.121
1-2 kertaa	50	26	30	30	39	
3 kertaa tai useammin	21	13	6	4	7	
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat						
0 kertaa	14	48	43	52	40	0.061
1-2 kertaa	29	39	35	33	28	
3 kertaa tai useammin	57	13	22	15	31	
Muut tilaisuudet						
0 kertaa	86	100	96	100	94	0.116
1-2 kertaa	0	0	2	0	3	
3 kertaa tai useammin	14	0	2	0	2	

¹ Khiin neliötesti (8 vapausastetta)

² Ammattiryhmät:

- 1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ
- 2 = työnjohtotehtävät teollisuudessa, rakennustöissä jne.
- 3 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.
- 4 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ
- 5 = maanviljelys-karjanhoito tai muu maataloustyö

Liitetaulukko 16. 64-74-vuotiaiden lietoalaisten naisten sosiaalinen osallistuminen edeltäneen vuoden aikana ammattiryhmittäin (%).

Sosiaalisen osallistumisen muoto	Ammattiryhmät ²					p-arvo ¹
	1 (N=9)	2 (N=122)	3 (N=101)	4 (N=134)	5 (N=51)	
Perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät						
0 kertaa	22	39	31	37	35	0.289
1-2 kertaa	22	34	29	34	41	
3 kertaa tai useammin	56	27	40	30	24	
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt						
0 kertaa	11	64	58	63	72	0.004
1-2 kertaa	33	26	28	25	22	
3 kertaa tai useammin	56	10	14	12	6	
Kirjasto						
0 kertaa	44	81	68	80	84	0.038
1-2 kertaa	0	0	3	1	2	
3 kertaa tai useammin	56	19	29	19	14	
Ravintola tai tanssit						
0 kertaa	100	89	88	93	92	0.549
1-2 kertaa	0	5	7	3	8	
3 kertaa tai useammin	0	6	5	4	0	
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet						
0 kertaa	22	54	39	35	57	0.003
1-2 kertaa	11	19	18	13	14	
3 kertaa tai useammin	67	27	44	51	29	
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet						
0 kertaa	56	74	65	72	84	0.056
1-2 kertaa	0	13	11	8	8	
3 kertaa tai useammin	44	13	24	20	8	
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana						
0 kertaa	89	99	97	99	98	0.093
1-2 kertaa	0	0	2	0	2	
3 kertaa tai useammin	11	1	1	1	0	
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit						
0 kertaa	56	69	73	75	84	0.206
1-2 kertaa	0	0	0	1	2	
3 kertaa tai useammin	44	31	27	24	14	
Ulkomaanmatkat						
0 kertaa	44	56	59	72	76	0.054
1-2 kertaa	44	38	35	24	24	
3 kertaa tai useammin	11	6	6	4	0	
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat						
0 kertaa	11	40	34	43	67	0.004
1-2 kertaa	44	36	40	40	22	
3 kertaa tai useammin	44	24	27	17	12	
Muut tilaisuudet						
0 kertaa	100	97	99	96	88	0.161
1-2 kertaa	0	1	1	2	6	
3 kertaa tai useammin	0	2	0	2	6	

¹ Khiin neliötesti

² Ammattiryhmät:
 1 = suunnittelu-, hallinto-, opetus- tai muu vastaava työ
 2 = ruumiillinen työ teollisuudessa, rakennustöissä, metsätöissä jne.
 3 = toimistotyö, palvelutyö esim. kaupassa tai muu vastaava työ
 4 = maanviljelys-karjanhoito tai muu maataloustyö
 5 = työ perheen ja kodin piirissä

Litetaulukko 17. 64-74-vuotiaiden lietoalaisten miesten sosiaalinen osallistuminen edeltäneen vuode aikana peruskoulutuksen mukaan (%).

	Peruskoulutus			p-arvo ¹
	Vähemmän kuin kansakoulu (N=21)	Kansakoulu (N=274)	Enemmän kuin kansakoulu (N=26)	
Perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät				
0 kertaa	24	49	38	0.197
1-2 kertaa	43	27	35	
3 kertaa tai useammin	33	24	27	
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt				
0 kertaa	81	73	42	0.001
1-2 kertaa	10	18	23	
3 kertaa tai useammin	9	9	35	
Kirjasto				
0 kertaa	81	85	50	<0.001
1-2 kertaa	5	1	0	
3 kertaa tai useammin	14	14	50	
Ravintola tai tanssit				
0 kertaa	76	78	73	0.655
1-2 kertaa	5	11	15	
3 kertaa tai useammin	19	11	12	
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet				
0 kertaa	33	59	54	0.013
1-2 kertaa	52	19	23	
3 kertaa tai useammin	14	22	23	
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet				
0 kertaa	62	69	54	0.116
1-2 kertaa	10	13	8	
3 kertaa tai useammin	28	18	38	
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana				
0 kertaa	81	89	77	0.187
1-2 kertaa	5	6	12	
3 kertaa tai useammin	14	5	11	
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit				
0 kertaa	86	78	62	0.184
1-2 kertaa	0	2	0	
3 kertaa tai useammin	14	20	38	
Ulkomaanmatkat				
0 kertaa	67	61	46	0.606
1-2 kertaa	29	32	42	
3 kertaa tai useammin	5	7	12	
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat				
0 kertaa	57	43	27	0.149
1-2 kertaa	24	33	31	
3 kertaa tai useammin	19	24	42	
Muut tilaisuudet				
0 kertaa	95	96	92	0.241
1-2 kertaa	5	2	0	
3 kertaa tai useammin	0	2	8	

¹ Khiin neliöttesti

Liitetaulukko 18. 64-74-vuotiaiden lietoalaisten naisten sosiaalinen osallistuminen edeltäneen vuoden aikana peruskoulutuksen mukaan (%).

	Peruskoulutus			p-arvo ¹
	Vähemmän kuin kansakoulu (N=25)	Kansakoulu (N=366)	Enemmän kuin kansakoulu (N=26)	
perhetapahtumat, häät, hautajaiset, syntymäpäivät				
0 kertaa				
1-2 kertaa	32	36	23	
3 kertaa tai useammin	32	34	31	
	36	30	46	0.471
Teatteri, elokuvat, konsertit, taidenäyttelyt				
0 kertaa				
1-2 kertaa	72	63	42	
3 kertaa tai useammin	16	26	27	
	12	11	31	0.024
Kirjasto				
0 kertaa				
1-2 kertaa	68	80	46	
3 kertaa tai useammin	0	2	0	
	32	18	54	<0.001
Ravintola tai tanssit				
0 kertaa				
1-2 kertaa	96	90	92	
3 kertaa tai useammin	4	5	4	
	0	5	4	0.856
Kirkko tai uskonnolliset tilaisuudet				
0 kertaa				
1-2 kertaa	48	45	27	
3 kertaa tai useammin	24	15	23	
	28	40	50	0.245
Yhteisöjen tai järjestöjen järjestämät tilaisuudet				
0 kertaa				
1-2 kertaa	56	73	69	
3 kertaa tai useammin	12	11	0	
	32	16	31	0.047
Urheilukilpailut, katsojana tai osanottajana				
0 kertaa				
1-2 kertaa	96	98	96	
3 kertaa tai useammin	4	1	0	
	0	1	4	0.202
Kansalaisopiston kurssit tai harrastuspiirit				
0 kertaa				
1-2 kertaa	72	74	73	
3 kertaa tai useammin	4	0	0	
	24	26	27	0.138
Ulkomaanmatkat				
0 kertaa				
1-2 kertaa	84	65	38	
3 kertaa tai useammin	8	31	50	
	8	4	12	0.005
Matka kotimaassa, yli 100 km matkat				
0 kertaa				
1-2 kertaa	60	43	12	
3 kertaa tai useammin	28	36	50	
	12	21	38	0.007
Muut tilaisuudet				
0 kertaa				
1-2 kertaa	96	96	100	
3 kertaa tai useammin	0	2	0	
	4	2	0	0.714

¹ Khiin neliötesti

Liitetaulukko 19. Niiden eläkeikäisten lukumäärät, jotka ilmoittivat muita sosiaalisen osallistumisen muotoja kuin haastattelulomakkeessa oli erikseen lueteltu. Suluissa vastaavien osallistumiskeräteltävän ilmoittamassa muodossa. Nimikkeet esitetty haas-

Sosiaalisen osallistumisen
muoto

Miehet Naiset Yhteensä

1. Kuntoutus

Laitoskuntoutusjakso	1	-	1
Syöpäjärjestön kuntoutusloma	1	-	1
Veteraanikuntoutusjakso	3	1	4
Kuntoutusjakso Ruissalon kylpylässä	1	1	2
Entisten Toc-potilaiden kuntoutus	-	1	1
Kylpyläloma Naantalissa 3 viikkoa	-	1	1
Kuulovammaisten kuntoutuskurssi	1	-	1
Virkistysmatkat Kesärantaan	-	2	2
Vaikeavammaisten retki	-	2	2

2. Vanhainkodin tilaisuudet

Vanhainkodin viikkoterapia (50)	1	-	1
Vanhainkodin intervallihoito (4)	-	1	1
Vanhainkodin jumpparyhmä (20)	-	1	1
Vanhainkodin tilaisuudet	1	1	2
(10)	1	-	1
(20)	-	1	1
(50)	1	-	1
Vanhainkodin laulutilaisuus (10)	-	1	1
Vanhainkodin laulu- ja runotilaisuus (40)	-	1	1

	Miehet	Naiset	Yhteensä
3. Terveyskeskuksen hoivaosaston tilaisuudet			
Intervallijakson aikana olleet tilaisuudet			
(10)			
(2)	-	1	1
Hoivaosaston tilaisuudet	-	1	1
(6)	1	-	1
(10)	-	1	1
(20)	-	1	1
Hoivaosaston runopiiri (10)	-	1	1
Hoivaosaston päivähoidon aikana erityyppisissä tilaisuuksissa (10)	-	1	1
4. Harrastuksiin liittyviä osallistumismuotoja			
Käy laulamassa kuorossa sairaalassa (1)	1	-	1
Käy laulamassa laitoksissa (24)	-	1	1
Eläkeläiskuoron tilaisuudet laitoksissa (50)	1	-	1
Käy soittamassa ja laulamassa vanhainkodissa ja osastoilla (20)	1	-	1
Soittaa laitoksissa (90)	1	-	1
Soittanut haitaria eri tilaisuuksissa (10)	1	-	1
Laulutilaisuudet (20)	1	-	1
Kuorolaulutoimintatilaisuudet (10)	-	1	1
Kuorolaulutilaisuudet (2)	1	-	1
Veteraaniuinti (1)	1	-	1
Uimassa ja saunomassa Turussa (50)	1	-	1
Sotilaskotitoiminta yli 25 vuotta (12)	-	1	1
Kerhojen retket (4)	-	1	1
Ompeluseura (20)			

	Miehet	Naiset	Yhteensä
7 naisen kokoontuminen (16)			
Bingo	-	1	1
(50)			
(20)	-	1	1
Turun Työväen shakkikerho (18)	-	1	1
Ravit (1)	1	-	1
Huutokaupat (90)	-	1	1
Talkoot (10)	-	1	1
Seurakunnan tilaisuus Halssissa (1)	1	-	1
Lautamies kihlakunnassa (75)	1	-	1
Koiranäyttelyt (4)	-	1	1
